



Ehkäisevä päihdetyö ja sen kehittämistarpeet ehkäisevän päihdetyön työryhmän näkökul- masta

Sari Sarkonen

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2023

Sosionomin tutkinto-ohjelma

TIIVISTELMÄ
Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomin tutkinto-ohjelma

SARKONEN, SARI:
Ehkäisevä päihdetyö ja sen kehittämistarpeet ehkäisevän päihdetyön työryhmän näkökulmasta

Opinnäytetyö 45 sivua, joista liitteitä 9 sivua
Marraskuu 2023

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa Ikaalisten kaupungille ehkäisevää päihdetyötä koskevaa tilannetietoa sekä kehittämisehdotuksia ehkäisevän päihdetyöryhmän näkökulmasta. Tarkoituksena oli selvittää työryhmän näkemyksiä ehkäisevän päihdetyön tilasta ja kehittämistarpeista sekä kehittää työryhmän käyttöön työkalu työryhmätyöskentelyn tueksi. Opinnäytetyön lähtökohtana oli paikallinen sekä ajankohtaisesta aluehallintouudistuksen myötä tulleesta yhteistyövelvoitteesta syntynyt tarve. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen mukaan lukien ehkäisevä päihdetyö jäivät kuntien vastuulle. Ehkäisevän päihdetyön toimeenpanosta vastaa useimmiten ehkäisevän päihdetyön työryhmä. Laadullisen opinnäytetyön aineisto kerättiin kyselyn avulla. Kyselyn kohderyhmänä olivat kunnassa toimivan ehkäisevän päihdetyön työryhmän jäsenet.

Teoriaosuudessa tarkastellaan ehkäisevää päihdetyötä osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä sekä ehkäisevään päihdetyön linkittyviä strategisia asiakirjoja ja lakiperusteisuutta. Työryhmän työn tehostamisen edistämiseksi opinnäytetyössä esitellään myös tutkimuksen kautta tuotettua tietoa työryhmätyöskentelyn tukemisesta ja parantamisesta.

Tulosten mukaan kunnallisessa ehkäisevän päihdetyön suunnittelussa ja toimeenpanossa tulee ottaa huomioon mm. selkeät rakenteet ja toimintamallit, osaamisen vahvistamisesta huolehtiminen, riittävä resursointi ja vastuunjako, selkeämpi suunnitelma ja sen toteutumisen arviointi sekä eri toimijoiden sitouttaminen. Moniammatillisilla työryhmillä on suuri merkityksellisyys ehkäisevän päihdetyön toteutuksessa.

Asiasanat: ehkäisevä päihdetyö (EPT), ehkäisevän päihdetyön työryhmä

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

SARKONEN, SARI:

Preventive Substance Abuse Work and Its Development Needs from the Perspective of the Preventive Substance Abuse Work Group

Bachelor's thesis 45 pages, appendices 9 pages
November 2023

The aim of the thesis was to provide the city of Ikaalinen with situational information on preventive substance abuse work and development suggestions from the perspective of the preventive substance abuse workgroup. The goal was to explore the workgroup's views on the state and needs of preventive substance abuse work and develop a tool to support their teamwork. The thesis originated from a local need and the regional administrative reform.

The theoretical part examines preventive substance abuse work as part of health and well-being promotion, along with the strategic documents and legal foundations related to preventive substance abuse work. To enhance the efficiency of the workgroup the thesis also presents research-based information on supporting and improving teamwork. Qualitative data for the thesis were collected through a survey.

According to the results municipal planning and implementation of preventive substance abuse work should consider clear structures and operational models, ensuring competence development, adequate resourcing and division of responsibilities, a clearer plan with evaluation of its implementation and the commitment of various stakeholders.

Key words: Preventive substance abuse work (EPT), the preventive substance abuse work group

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ OSANA HYVINVOINNIN JA TERVEYDEN EDISTÄMISTÄ.....	7
3	EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ	10
	3.1 Ehkäisevän päihdetyön lakiperustaisuus	10
	3.2 Ehkäisevän päihdetyön kehittämistarpeita	12
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	20
	4.1 Tutkimuksen kohdejoukko.....	20
	4.2 Tutkimuksen tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymys	20
	4.3 Alkukartoituskysely ja Kypsyysanalyysi tutkimuksen taustalla	21
	4.4 Laadullinen tutkimus ja aineiston keruu	24
	4.5 Aineiston analyysi	26
5	TUTKIMUSTULOKSET.....	30
	5.1 Osaamisvaje	30
	5.2 Työryhmään sitoutumattomuus.....	30
	5.3 Resurssien vähyys	31
	5.4 Suunnitelman heikkoudet.....	31
	5.5 Vastuunjaon vaillinaisuus.....	31
	5.6 Vastuista ja aikatauluista sopiminen	32
	5.7 Ryhmän jäsenet	32
	5.8 Tavoitteenasettelu.....	33
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	34
7	POHDINTA JA EETTISET NÄKÖKULMAT	41
8	VUOSIKELLO TYÖRYHMÄTYÖSKENTEELYN TUEKSI	45
	LÄHTEET.....	47
	LIITTEET	53
	Liite 1. Kypsyysanalyysi.....	53
	Liite 2. Forms-kysely	58
	Liite 3. Vuosikello	62

1 JOHDANTO

Kunnilla on lain mukainen hyvinvoinnin ja terveyden edistämistehtävä. Kunnat vastaavat jatkossakin ehkäisevän päihdetyön (lyhenne EPT) järjestämisestä osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. (THL 2016, 2.) Pitkäjänteisyys ja tehokkuus lisääntyvät ehkäisevässä päihdetyössä, kun sen rakenteet ovat laadukkaita. Tähän sisältyy monialainen työryhmä, ehkäisevän päihdetyön johtamisesta vastaava toimielin, ehkäisevän päihdetyön koordinaatiotehtävä sekä ehkäisevää päihdetyötä ohjaava suunnitelma (Markkula, Karlsson, Ollila & Strand 2022, 23 – 37.)

Opinnäytetyö kohdentuu ehkäisevää päihdetyötä edistävän monialaisen työryhmän toimintaan ja sen näkemyksiin haasteista sekä kehittämisen toimenpiteistä. Kilpeläinen ym. (2021) toteavat, että pelkkä perusrakenteiden olemassaolo ei ole laadukkaan ehkäisevän päihdetyön tae. Perusrakenteen ohella pitäisi kiinnittää huomiota laatuun ja itse toiminnan laadukkaaseen toteuttamiseen. Tästä esimerkkinä monialaisen työryhmän tehtävät. (Kilpeläinen ym. 2021, 36.) Tämän työryhmän keskeisenä merkityksenä pidetään sitä, että niissä eri toimijoiden työtä voidaan sovittaa yhteen lain edellyttämällä tavalla (Warpenius & Markkula 2020a, 2).

Opinnäytetyön lähtökohtana on paikallinen sekä aluehallintouudistuksen mukaan tuoman muutosvaiheen tarpeet tarkastella kunnallista ehkäisevää päihdetyötä. Tarkastelun kohteena on käytännön tasolla ehkäisevää päihdetyötä toteuttavan ja toimeenpanevan Ikaalisten kaupungin ehkäisevän päihdetyön työryhmän toiminta. Toimin kunnassa hyvinvointikoordinaattorina ja ehkäisevä päihdetyö sisällytettiin työhöni kuluvan vuoden alussa. Työelämälähtöisyydestä ja edellisten ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilöiden vaihtumisista sekä työryhmän harvalukuisista kokoontumisista on löydettävissä tarve monialaisen työryhmän työn kehittämiseen. Ehkäisevän päihdetyön työryhmään oli valittuna kaupungin eri hallintokunnista edustajia (sosiaali,- terveys, sivistys- ja vapaa-ajan palveluista), jäseniä paikallisista perus- ja toisen asteen oppilaitoksista, poliisi Ankkuri-toiminnan kautta sekä järjestöjen ja seurakunnan edustajat. Työryhmän sosiaali- ja terveystoimen edustajista lastensuojelun ja sosiaalityön edustajat, vanhustyön,

neuvolan ja päihdehuollon työryhmän jäsenet ovat siirtyneet Pirkanmaan hyvinvointialueelle ja opinnäytetyön työstämisen aikana heidän osallistumisensa kuntien ehkäisevän päihdetyön työryhmätyöskentelyyn jatkossa oli avoinna. Tämä työryhmä on kokoontunut edellisen parin vuoden aikana vain muutaman kerran. Työryhmän jäseniä on myös vaihtunut tuona aikana.

Ehkäisevää päihdetyötä määritellään pitkäjänteiseksi ja monialaiseksi, moniammatilliseksi sekä tavoitteelliseksi yhteistyöksi. Tällainen verkostotyö edellyttää monen eri toimijatahon sitoutumista, jotta yhteiset työlle asetetut tavoitteet saavutetaan. (Havio, Inkinen & Partanen 2013, 110; Partanen, Holmberg, Inkinen, Kurki & Salo-Chydenius 2015, 471; Warpenius, Holmila, Karlsson & Ranta ym. 2015, 131.) Ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä säädetyn lain on todettu olevan ”entistä terävämpi työkalu”, jonka tarkoituksena on saattaa eri toimijoiden tietoon tehtävänsä ja tuottaa laadukasta päihdehaittojen vähentämiseen tähtäävää toimintaa (Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma 2015, 9). Ehkäisevän päihdetyön tukemiseen ja laadukkaan toteuttamisen mahdollistamiseen tarvitaan kunnan luomia riittäviä edellytyksiä eli toiminnan rakenteita ja resursseja. Kuntalaisten oikeus hyvään ehkäisevään päihdetyöhön toteutuu myös tällöin. (Markkula & Taulu 2020, 1.)

Niemi, Salenius & Tenkula esittivät jo vuonna 2017, että ”kunnan hyvinvointityön ja -tekojen kirkastaminen on tarpeen”. Kunnan eri hallintokuntien välisen poikkihallinnollisen ja monialaisen yhteistyön vahvistaminen, osaamisen lisääminen ja hyvinvointia edistävän ympäristön luominen olivat heidän mielestään tulevien vuosien tehtävänä. Tämä pitää edelleen paikkaansa kuudenkin vuoden jälkeen opinnäytetyössä nousseiden haasteiden valossa.

Aluehallintouudistuksen myötä ehkäisevän päihdetyön organisoinnissa ja toteutustavoissa saattaa ilmetä aivan uudenlaisia asioita. Pirkanmaan kunnissa tul-taneen tekemään ainakin joltain osin yhteneväistä ehkäisevää päihdetyötä. Enää ei riitä vain kunnan hallintokuntien ja läheisten sidosryhmien välinen yhteistyö, vaan työtä sovitetaan yhteen aluehallinnon kanssa. Tämä paikallisen työn lisäksi tehtävä yhdyspintatyö on näkynyt hyvinvointikoordinaattorin työssäni tämän vuoden alusta alkaen.

2 EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ OSANA HYVINVOINNIN JA TERVEYDEN EDISTÄMISTÄ

Kuntalain (410/2015) mukaan kunnan tulee edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla. Terveiden edistämisen painotus löytyy kirjattuna Terveystalolakiin (Terveystalolaki 1326/2010). Terveiden edistämisen toimenpiteistä säädetään myös laissa ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä, tupakkalaissa ja alkoholilaissa. (Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lainsäädäntö 2023). Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 1 §:n mukaan sen tarkoituksena on edistää ja ylläpitää hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta. Kunnat ja hyvinvointialueet vastaavat väestön hyvinvoinnista ja terveydestä ja samalla pyrkivät kaventamaan väestöryhmien välisiä hyvinvointi- ja terveyseroja (Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen 2022; Kuntaliitto 2023). Laissa määritellään myös velvoite tehdä hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä yhteistyötä hyvinvointialueen ja kunnassa muiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien julkisten toimijoiden, yritysten ja yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021).

Hyvinvoinnin edistämässä on mukana kaikki kunnan sektorit ja siksi sitä luonnehditaan poikkialueelliseksi ja laaja-alaiseksi tehtäväksi. Hyvinvointialue on keskeinen yhteistyökumppani hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä vuoden 2023 alusta alkaen. Sosiaali- ja terveystaloluiden tuottaminen siirtyi silloin kunnilta hyvinvointialueille. Kunnilla säilyi kuitenkin velvoite huolehtia omalta osaltaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävistä. Valtuustokauden aikana valtuusto hyväksyy laajan hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman sekä kerran vuodessa valtuustolle raportoidaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kehityksestä. Yhteistyö kuntien, hyvinvointialueen ja muiden toimijoiden kanssa on vahvasti tulevaisuuden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen perustana. Kunnan ja maakunnan lisäksi alueen järjestöt, seurakunnat ja yritykset ovat mukana tässä tärkeässä työssä. (Dalbom, Rautava & Patja 2022, 223 – 226; Kuntaliitto 2023; Lyytikäinen, Koivisto, Savolainen & Rotko 2017, 21.)

Kuntalain (410/2015) mukaan kunnassa on oltava kuntastrategia, jossa valtuusto päättää kunnan toiminnan ja talouden pitkän aikavälin tavoitteista. Kuntastrategiassa tulee ottaa huomioon mm. kunnan asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen, palvelujen järjestäminen ja tuottaminen sekä kunnan asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet. (Kuntalaki 410/2015.) Ehkäisevään ja edistävään työhön panostaminen kannattaa, sillä päihteettömyyden edistäminen ja varhainen puuttuminen tuovat pitkällä aikavälillä myös taloudellisia hyötyjä (THL 2019). Ehkäisevän päihdetyön näkyvyys osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä liittyy hyvinvointikertomukseen ja -suunnitelmaan sekä tilinpäätökseen. Laaja hyvinvointikertomus laaditaan kerran valtuustokaudessa ja arvioidaan sekä raportoidaan kerran vuodessa kaupunginvaltuustolle. Ehkäisevä päihdetyö sisältyy edellä mainittuun asiakirjaan. (Haveri 12.5.2023.) Hyvinvointikertomukseen kirjaan hyvinvointi- ja terveystavoitteet, joiden pohjalta sitten suunnitellaan toimenpiteitä. Jotta toimeenpano onnistuisi, hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen tulisi näkyä kunnan strategisissa asiakirjoissa esimerkiksi toiminta- ja taloussuunnitelmassa sekä tarkastuslautakunnan arviointikertomuksessa. (Pekkanen, Saaristo & Ståhl 2020, 1.)

Ikaalisten kaupungin voimassa olevan Laajan hyvinvointikertomuksen 4. painopisteen tavoitteena olevaan päihteidenkäytön vähentämiseen on kirjattu mm. Ennaltaehkäisevän päihdetyön (EPT) ryhmän toiminnan vakiinnuttaminen (Laaja hyvinvointikertomus- ja suunnitelma 2021 – 2025). EPT-suunnitelma hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa toukokuussa 2021 ja ryhmä kokoontui sen ja seuraavan vuoden aikana kerran kalenterivuodessa. Vuoden 2021 osalta on raportoitu tähän hyvinvointisuunnitelman tavoitteeseen puheeksiotto- ja lyhytneuvontakoulutus sotehenkilöstölle ja tähän liittyvä tilastointi. Camera obscura- toimintamallin mukainen toteutus oli keväällä 2022 yläkouluikäisille. Malli toimii mielenterveyden edistämisen, ehkäisevän päihdetyön ja sosiaalisen vahvistamisen työkaluna. Se on monialaisen yhteistyön avulla rakennettu mielikuvaseikkailu 12 -17-vuotiaille. (Haveri 12.5.2023.)

Hyvinvointisuunnitelmassa ehkäisevään päihdetyöhön liittyen on tavoitteena vähentää myös nuuskan ja kannabiksen kokeiluja. Lisäksi nuorten päihteidenkäytön seuranta ja alkoholin riskikäytön testausta on tarkoitus toteuttaa nykyisen valtuustokauden aikana. (Laaja hyvinvointikertomus- ja suunnitelma 2021 –

2025.) Tärkeää on se, että kaikilla tasoilla eri hallintokunnissa olisi nämä tavoitteet tiedossa. Esimiehen rooli hyvinvointisuunnitelman jalkauttamisessa on oleellista. Vaikuttavia toimenpiteitä pitää suunnitella ja toteuttaa monialaisesti ja poik-kihallinnollisella yhteistyöllä.

3 EHKÄISEVÄ PÄIHDETYÖ

3.1 Ehkäisevän päihdetyön lakiperustaisuus

Vuonna 2015 säädettiin laki Ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015). Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma (2015 -2025) laadittiin tukemaan em. lain toimeenpanoa. Niin lain kuin toimintaohjelmankin tavoitteeksi asetettiin terveyden ja hyvinvoinnin tasa-arvon edistäminen, ehkäisevän päihdetyön edellytysten varmistaminen sekä kuntien ja hyvinvointialueiden työn kehittämisen ja tehostamisen tukeminen. (Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma 2015, 5.)

Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä (523/2015) määrittelee ehkäisevän päihdetyön toiminnaksi, jolla vähennetään päihteiden käyttöä ja päihteiden käytöstä aiheutuvia terveydellisiä, sosiaalisia ja yhteiskunnallisia haittoja. Päihteillä tarkoitetaan tässä laissa alkoholipitoisia aineita, huumausaineita sekä päihtymiseen käytettäviä lääkkeitä ja muita aineita. Laki sisältää päihteiden lisäksi tupakatuotteiden ja rahapelaamisen aiheuttamien haittojen ehkäisyn. (Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 523/2015.)

Kunnan tehtävät ehkäisevän päihdetyön järjestämiseksi luetellaan samaisessa laissa, jota aluehallintouudistuksen myötä muutettiin huomioimaan kunnan ja hyvinvointialueen yhteistyö. Kunnan on huolehdittava ehkäisevän päihdetyön tarpeen mukaisesta organisoinnista alueellaan ja nimettävä ehkäisevän päihdetyön tehtävistä vastaavan toimielimen. Sen tehtäväksi on määrätty huolehtia päihdeolojen seurannasta ja niitä koskevasta tiedotuksesta, päihdehaitoista ja niiden vähentämistä koskevasta tiedon tarjonnasta, lisätä ja tukea päihdehaittoja ehkäisevien toimien osaamista sekä esittää ja edistää ehkäisevän päihdetyön toimia hallinnossaan. Erityisesti tätä pitäisi toteuttaa sivistys-, liikunta- ja nuorisotoimissa sekä elinkeinotoimissa. Huomiota tulee kiinnittää myös muille kuin päihdeiden käyttäjille aiheutuviin haittoihin. (Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 523/2015.)

Hyvinvointialueen tulee vastata ehkäisevän päihdetyön tehtävistä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Lisäksi sen tulee tukea kuntia ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa ja kehittämisessä. Kunnan ja hyvinvointialueen tulee huolehtia

toimien yhteensovittamisesta. Nämä toimet liittyvät mm. päihdeolojen seurantaan, tietojen tarjoamiseen, osaamisen lisäämiseen ja ehkäisevän päihdetyön toimien esittämiseen ja edistämiseen hallinnossaan. Kuntia ja hyvinvointialueita koskee ehkäisevässä päihdetyössä myös sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 6 ja 7 pykälissä (ks. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021) säädetyt asiat terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä ja sitä koskevasta suunnittelusta ja raportoinnista. (Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 523/2015.)

Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma (2015 -2025) on laadittu ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskevan lain (523/2015) toimeenpanon tukemiseksi. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö on arvioinut ja päivittänyt vuonna 2021 ko. toimintaohjelmaa. Laajassa toimintaohjelman kokonaisuudessa perusideana esitetään, että toteuttamalla ehkäisevää päihdetyötä kaikilla ohjelman painopisteillä, niin saavutetaan vaikuttavampaa ehkäisevää päihdetyötä kunnissa ja alueilla. Menestyksellisen toimeenpanon edellyttää yhteisesti suunniteltuja toimia eri hallinnonaloilla ja yhteisöissä. (Markkula, Rapeli, Kemppainen & Kotovirta 2021, 68.)

Markkula, Rapeli, Kemppainen & Kotovirta (2021) toteavat Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelman väliarvioinnissa, että laissa painotetaan eri toimijoiden välisen yhteistyön tekemistä. Ehkäisevää päihdetyötä koskevien toimien yhteensovittamista edellytetään laajimmin kunnalta. Sen tulisi vastata siitä, että eri hallinnonalat toimineen sovitetaan yhteen alkoholi- ja tupakkalain valvonnan, poliisin, elinkeinoelämän sekä yleishyödyllisten yhteisöjen tekemän ehkäisevän päihdetyön kanssa. He nostavat esille myös aiemmissa tutkimuksissa ja suosituksissa havaittuja tekijöitä, jotka voidaan laskea kuuluvaksi ehkäisevän päihdetyön perusrakenteisiin kunnassa. Näitä ovat toimielin, joka vastaa kunnassa ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä, monialainen työryhmä, joka käytännön tasolla toteuttaa ehkäisevää päihdetyötä, ehkäisevän päihdetyön koordinaatiosta vastaava taho sekä lain mukainen strategia tai toimintasuunnitelma, joka sisältää ehkäisevän päihdetyön toiminnan ja sen ohjaukseen liittyviä toimia. Lisäksi Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä huomioi asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamista ehkäistäessä päihde-, tupakka ja -rahapelihaittoja. Ehkäisevän päihdetyön kohderyhmä tulisi aina ottaa mukaan suunnitteluun,

kehittämiseen tai toiminnan toteuttamiseen. (Markkula, Rapeli, Kemppainen & Kotovirta 2021, 18 - 19.)

Päihde- ja riippuvuusstrategia ja sen alainen ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma toteuttavat valtioneuvoston periaatepäätöstä hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisestä. Korpilahden ym. (2020) mukaan yhdyspintoja päihde- ja riippuvuusongelmien ehkäisemisessä ja vähentämisessä on mm. tasa-arvo-ohjelmaan, mielenterveysstrategiaan ja itsemurhien ehkäisyn ohjelmaan, työkykyohjelmaan, työ2030-ohjelmaan, lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaan, valtakunnalliseen nuorisotyön ja -politiikan ohjelmaan, liikenneturvallisuusstrategiaan ja koti- ja vapaa-ajan tapaturmien ehkäisyn ohjelmaan. (Markkula, Rapeli, Kemppainen & Kotovirta 2021, 11.)

3.2 Ehkäisevän päihdetyön kehittämistarpeita

Ehkäisevä päihdetyö kuuluu osana kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämis-tehtävään (Markkula & Taulu 2020). Keväällä 2021 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toteutti ”Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen tulevilla hyvinvointialueilla”-kyselyn, jossa selvitettiin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteita, järjestämistä ja toimintaa kullakin uudella aloittavalla hyvinvointialueella. Keskeisimmissä nostoissa ehkäisevästä päihdetyöstä todetaan, että lähes kaikilla hyvinvointialueilla tunnustetaan tuen ja kehittämisen tarpeita ehkäisevän päihdetyön sisällöissä. Tuen ja kehittämisen tarpeet liittyivät mm. rakenteiden esim. yhteistyö ja koordinaatio tai osaamisen vahvistamiseen. Myös ehkäisevän päihdetyön käsitteet ja sisällöt nostettiin esiin kehittämisalueina. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimintamalleista esitettiin myös kustannusvaikuttavuustiedon laajempi tarve, jotta työn vaikuttavuutta ja rahallista hyötyä pystyttäisiin helpommin osoittamaan päättäjille. (Kilpeläinen ym. 2021, 1 - 3, 30, 34.) Hyvinvointialueita koskevat tuen ja kehittämisen tarpeet heijastuvat myös kuntien ja hyvinvointialueiden yhdyspintatyöhön, joten haasteet ehkäisevän päihdetyön kehittämiselle ovat myös yhteiset.

Kilpeläinen ym. (2021, 35) esittävät ehkäisevän päihdetyön tuen ja kehittämisen tarpeista mm. matalan kynnyksen palvelujen ja haitoista tiedottamisen riittämät-

tömyyttä, huumetilannetta, hyvien käytänteiden jalkauttamisesta, puheeksi ottamisen koulutuksesta, ikääntyvän väestön riskikohdista päihteiden käytön lisääntymiselle jne. On siis monia ehkäisevän päihdetyön alueita, joissa kuvataan olevan eritasoisia kehittämisen tarpeita.

Syväjärvi & Leinonen (2019) toteavat 46 kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen strategiatyötä tutkittuaan, että hyvinvointistrategioita laaditaan usein yksittäisten viranhaltijoiden toimesta tai pienehköllä kokoonpanolla. Tällöin henkilöstön, kuntalaisten ja kolmannen sektorin toimijoiden osallisuutta ei päästä hyödyntämään. Huolimatta yhteistyön merkityksen tunnistamisesta ja sen korostamisesta, strategian toteutus tapahtuu kuitenkin paljolti yksittäisten toimialojen toimesta. Strategiatyön yksi haasteista on riittävän selkeiden ja kohdennettujen strategisten valintojen ja tavoitteiden puute. Lisäksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen asema kunnissa on todettu olevan epäselvä. Tähän ovat olleet vaikuttamassa yhteisen hyvinvointikäsityksen puuttuminen ja mahdollisesti terveyspainotteinen käsitys. Tällöin pohja poikkihallinnolliselle yhteistyölle ei ole kovin hedelmällinen. (Syväjärvi & Leinonen 2019, 2 - 3.)

Ehkäisevä päihdetyö edellyttää toiminnan ja vaikutusten aikaansaamiseksi ehkäisevän päihdetyön tekijöitä (Markkula, Karlsson, Ollila & Strand 2022, 101). Kuluvan vuoden keväällä THL ja aluehallintovirastot kartoittivat kuntiin lähetetyn kyselyn kautta kuntien ehkäisevän päihdetyön tilaa ja rakenteita. Länsi- ja Sisä-Suomen kuntia koskevista tuloksista ilmeni, että ehkäisevään päihdetyöhön käytävissä oleva työaika on yli puolella kunnista (52%) alle kymmenen prosenttia (n=43). Kymmenellä prosentilla kunnista (n=8) ei ole työaikaa ehkäisevään päihdetyöhön ollenkaan. (Rousu, Markkula & Lahtinen 2023, 47 – 48.)

Syväjärvi & Leinonen (2020, 55) analysoivat viime valtuustokauden kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen strategiatyön nykytilaa ja kehittyneisyyttä. Tutkimuksen tulokset osoittivat hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen strategiatyön olevan pääosin vielä melko vaatimatonta. Lain edellyttämää osallistavaa, yhteistyötä ja kumppanuuksia hyödyntävää ja pitkäjänteistä selkein tavoittein toteutettavaa työtä tehtiin vain pienessä osassa kuntia. (Syväjärvi & Leinonen 2020, 63.)

Warpenius, Holmila, Karlsson & Ranta (2015) ovat myös todenneet Ehkäisevän päihdetyön ennakointitutkimuksessaan 2025 vuodelle, että tulevaisuuden uhkakuivissa näyttäytyy ehkäisevän päihdetyön resurssikysymykset. Myönteisenä mahdollisuutena he esittävät ammattilaisten monialaisen perustuksen vahvistamista. Yleensä ottaen ehkäisevän päihdetyön arvostus ei ole itsestään selvää, vaan se edellyttää ehkäisevän päihdetyön tietopohjan vahvistamista ja moraalisiin välttämistä. (Warpenius ym. 2015, 3.)

3.3 Ehkäisevän päihdetyön työryhmä

Laissa edellytetään vastuutahon nimeämistä sekä suunnitelmia ja ne luovat perustan tehokkaalle päihteiden käytön, tupakka- ja nikotiinituotteiden sekä haitallisen rahapelaamisen vähentämiselle ja haittojen ehkäisylle. Sitä vastoin monialaisia työryhmiä ja yhdyshenkilötehtäviä ei ole lakiin kirjattuna. Niillä on kuitenkin mahdollisuus edistää kuntien lakisääteisten tehtävien yhteensovittamista. Yhteensovittamisessa ovat tällöin mukana kuntien eri hallinnonalat, viranomaiset, järjestöt, yritykset ja yhteisöt. (Warpenius & Markkula 2020a; Warpenius & Markkula 2020b.)

Monialainen työryhmä kootaan tukemaan kunnan ehkäisevän päihdetyön suunnittelua, toteutusta ja arviointia. Riittävä päihdetyön ja päihdehaittojen ehkäisyn asiantuntemus ja jäsenet keskeisiltä toimijatahoilta ovat siinä tärkeitä. (Soikkeli & Warsell 2013, 31.) Hyvinvointialueen perustamisen ensimmäisen vuoden aikana, opinnäytetyötä tehdessä, ei vielä ole tietoa miten hyvinvointialueen työntekijät osallistuvat kuntien monialaisiin työryhmiin jatkossa.

Konkreettisina toimina em. työryhmä voi auttaa hyvinvointityöryhmää omaan teemaan liittyvän tiedon tulkinnassa, tuoda esille omaan asiantuntijuuteen ja kokeemukseen perustuvaa tietoa sekä auttaa hyvinvointikertomuksen tavoitteiden saavuttamista oman ryhmän ja yhteistyöverkoston tuella. Lisäksi yhteisten toimintamallien, työmenetelmien ja asiakaslähtöisten yhteistoimintamuotojen kehittäminen sekä omasta näkökulmasta toteutettujen toimenpiteiden seuraaminen ja arvioiminen voisivat olla tapauskohtaisesti tällaisen työryhmän tehtäväsisältöjä. (Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri 2014, 9.)

Suunnittelu ja organisointi voidaan nähdä laajasti rajat ylittävänä yhteistyönä (Soikkeli & Warsell 2013, 26 – 27.) Simonsen (2013) toteaa tutkimuksensa tulosten vahvistavan terveyden edistämisen periaatteiden (voimaantuminen, yhteisöosallistuminen ja sektorien välinen yhteistyö) merkitystä kunnissa ja niiden merkittävyyttä terveydenedistämiseen liittyvän toiminnan tukemisessa.

Määtän (2007, 30) mukaan toimiva poikkihallinnollinen verkosto- ja ryhmätyö edellyttää arkijärjen ja tutkimustenkin mukaan jaettua ja selkeää tavoitetta ja tehtävää. Myös Hiilan, Tukiaisen & Hakolan (2019, 126 – 128, 135) näkemyksenä on, että tiimityön onnistumisen edellytyksenä on oikeanlaisten tavoitteiden asettaminen. Ymmärrys miten ja miksi tavoitteita asetetaan vaikuttaa yksilön oman työnsä ohjaamiseen ja priorisointiin. Tavoitteiden asettamisessa kannattaa tarkastella tavoitteiden laatua, määrää, selkeyttä ja niiden mittaamista. Toimivat tavoitteet edellyttävät lisäksi selkeää kommunikointia ja ymmärrystä mitä työryhmän jäseniltä odotetaan tavoitteiden saavuttamiseksi. (Hiila, Tukiainen & Hakola 2019, 126 – 128, 135.)

Yhteisten tavoitteiden määrittelemisessä huomiota on kiinnitettävä myös ammattikuntien toimintakulttuurin välisiin eroihin (Kiilakoski 2014, 72). Menestyvälle moniammatilliselle yhteistyölle on edellytyksenä, että toisten ammattikuntien toimintatavat tunnetaan ja osataan puhua yhteistä kieltä. Yhteistyön syntyminen ei ole automaatio, vaan se edellyttää määrätietoista yhteisen ymmärryksen rakentamista. Tavoitteita pitää saada tarkastella myös kriittisesti, eikä vaan ”hymistellen” hyväksyä niitä. Kiilakosken sanoin ” Hihat voi kääriä, kun tietää, mitä on tarkoitus tehdä”. (Aira 2012b, 53; Isoherranen 2005, 135; Kiilakoski 2014, 14 -15.)

Ryhmän yhteistyön on todettu toimivan hyvin, kun roolit ovat selkeitä ja yhteensopivia. Rooliristiriitatilanteita voi kuitenkin syntyä esimerkiksi silloin, kun roolit ovat epämääräiset, rajat häilyviä, joku saa liikaa töitä roolissaan tai käsitykset omasta roolista ovat erilaiset kuin toisilla ryhmän jäsenillä. Roolit tulisi määritellä selkeästi kaikille ja välttää roolien päällekkäisyyksiä. Vastuukysymyksiä rooleihin liittyen tulisi myös käsitellä yhdessä. (Isoherranen 2005, 41 – 43.)

Määtän väitöstutkimus osoittaa poikkihallinnollisten ryhmien yhteistoiminnassa olevan estäviä tekijöitä. Erityisesti ehkäisevän työn luonnehdinta rajattomaksi ja

epämääräiseksi edellyttää tehtävän lisäksi selkeää orientaatioperustaa yhteistoinnin onnistumiseksi. Onnistuminen voi vaikeutua työntekijöiden ja ryhmänvetäjän eri syistä tapahtuvan vaihtuvuuden vuoksi. Verkostoitumisen hyödyn valuminen toiselle sektorille tai pelko oman toiminnan puutteellisuuden julkitulosta voivat olla myös ryhmän jäsenen epäilyksinä ja toimia yhteistyön esteenä. (Määttä 2007, 48 – 50.) Työn pääpainon tulisi olla osaamisen kollektiivisessa rakentamisessa ja soveltamisessa. Asiantuntijakeskeinen toimintakulttuuri ei siihen kuulu, vaan tarvitaan vuorovaikutuksellista oppimista ja kykyä vuorovaikutukselliseen yhteistyöhön. (Siurala 2011, 143.) Isoherranen (2005, 10) toteaa, että kehitettäessä moniammatillista työtä, keskeistä on parantaa keskustelua.

Moniammatillinen työ edellyttää siis aktiivista kehittämistä. Vuorovaikutuksella on merkittävä rooli siinä, millä tavalla ryhmässä käydään keskusteluja, käytetään tietoa ja kunnioitetaan toinen toisensa asiantuntemusta. Tulevaisuuden työssä tarvitaan muutosta edistävää organisaatiokansalaisuutta ja uudenlaisia työyhteisötaitoja. Pakolla niitä ei saa käyttöön, vaan tarvitaan riittävää vapaaehtoisuutta ja halua työskennellä organisaation ja sen jäsenten hyväksi. (Kekoni, Mönkkönen, Hujala, Laulajainen & Hirvonen 2019, 45.)

Moniammatillisen ryhmän keskeisenä ideana on ryhmän jäsenten erityistaitojen ja osaamisen hyödyntäminen, jolloin merkitystä on myös ryhmän koolla. Kun ryhmän koko kasvaa, on mahdollista jonkun vähentää omaa osallistumistaan sosiaalisen laiskottelun tai vapaamatkustajan -tyyliin. (Isoherranen, Rekola & Nurminen 2008, 125 - 126.) Liian isot työryhmät voivat johtaa myös lisääntyvään byrokraatiaan ja yhteisen työskentelyn vaikeutumiseen (Mönkkönen, Kekoni, Jaakola, Profiam Sosiaalipalvelut Oy:n henkilöstö & Pehkonen 2019, 145).

Siuralan (2011) mukaan yhtenä moniammatillisen ja monitoimijaisen yhteisen työn onnistumisen edellytyksenä on johtamiseen liittyvät asiat. Tähän sisältyy mm. selkeät toimintaperiaatteet ja johdon sitoutuminen sekä yhteistyötä tukeva toimintakulttuuri. (Siurala 2011, 142.) Jurmun (2021) tulevaisuuden kuntaa koskevan väitöskirjatutkimuksen mukaan kuntien asiantuntijoiden osaamisessa tärkeitä ovat mm. tiedon hyödyntämiseen ja vuorovaikutukseen liittyvät taidot sekä

verkostoitumistaidot. Tarvitaan myös kykyä rakentaa eri toimijoiden välisen vuorovaikutuksen mahdollistavia areenoita ja kykyä tukea syntyviä ja toimivia vuorovaikutusprosesseja.

Aira (2012a) valottaa tutkimuksensa tuloksista, että aina kovin tiiviskään yhteistyö ei välttämättä ole tae toimivalle yhteistyölle. Yhteistyön viemä aika ei ole suhteessa siihen miten paljon resursseja se on vienyt. Työryhmän jäsen joutuu arvottamaan omassa työssään panostamistaan yhteistyöhön. (Aira 2012a, 146.)

Moniammatillisessa työskentelyssä on tärkeää, että työryhmän työn onnistumisesta saadaan jatkuvasti tietoa ympäristöstä, asiakkailta ja sisältäpäin omasta organisaatiosta ja työryhmän jäseniltä myöskin. Arvioinnista saatu tieto tulee käsitellä rakentavasti ja siten se mahdollistaa tarpeelliset toiminnan muutokset. Oman toiminnan reflektoinnissa ryhmä muodostaa yhteisen ymmärryksen tilanteesta ja mahdolliset muutokset on siten helpompaa laittaa käytäntöön. Reflektointi on myös hyvä keino selkiinnyttää ryhmän vuorovaikutusta ja rooleja. Tällainen arviointi tulisi tapahtua sovitusti ja säännöllisin väliajoin. Jatkuva arviointi on tärkeää, sillä työryhmien rutiinit saattavat olla kehittämisen esteinä. (Isoherranen, Rekola & Nurminen 2008, 161 - 162; Isoherranen 2005, 125.)

Isoherranen, Rekola & Nurminen (2008, 133) toteavat, ettei ole olemassa yhtä ainoaa toimivaa tiimityön mallia, joka soveltuisi kaikkiin organisaatioihin ja erilaisiin toimintaympäristöihin. On vain etsittävä kulloiseenkin toimintaympäristöön sopiva malli ja otettava kehittämiseen mukaan kaikkien osaamista. Kehittymistä todelliseksi tiimiksi voi tapahtua yhdessä toteutettavien koulutuksien, harjoittelujen sekä toiminnan suunnittelujen ja arvioinnin kautta. (Isoherranen, Rekola & Nurminen 2008, 133.)



Kuvio 4. Ehkäisevän päihdetyön rakenteet ja resurssit Ikaalisissa Markkulaa ja Taulua mukailten (Markkula & Taulu 2020, 1).

Ikaalisissa ehkäisevän päihdetyön lain mukaiseksi toimielimeksi nimettiin sivistyslautakunta viimeisimmässä Hallintosäännön muutoksessa (Hallintosääntö Ikaalisten kaupunki 2023, 14). Ehkäisevän päihdetyön suunnitelmaan vuosille 2021 – 2025 (Ikaalisten kaupungin ehkäisevän päihdetyön suunnitelma vuosille 2021 –2025, 4) on kirjattu edustus ehkäisevään päihdetyöryhmään seuraavasti:

- ehkäisevän päihdetyön edustaja (koordinaattori)
- oppilaitosten edustus (perusasteen (rehtorit) ja Saskyn toisen asteen edustaja); Sasky nimeää oman edustajan
- vapaa-aikapalveluiden edustus: nuoriso- ja liikuntasiihteeri/hyvinvointikoordinaattori
- opetustoimen, koulu- ja opiskeluterveydenhuollon sekä oppilas- ja opiskelijahuollon edustajat: kouluterveydenhoitaja, opiskeluterveydenhoitaja, kuraattori
- lastensuojelun ja sosiaalityön edustaja/edustajat: johtava sosiaalityöntekijä
- varhaiskasvatus

- vanhustyön edustus: palveluohjaaja
- poliisi: Ankkuritoiminnan kautta
- vanhempainyhdistyksen ja nuorten edustaja/edustajat: nuorisosihteeri/nuorisovaltuustolta pyydetty kannanottoja
- järjestöjen edustus: 4H-toiminnanjohtaja
- seurakunnan edustaja: pyydettiin nimeämään
- neuvola: lääkäri, terveydenhoitaja
- päihdehuolto: sairaanhoitaja ja päihdetyönohjaaja
- työllisyyspalvelut ja etsivä nuorisotyö: sosiaaliohjaaja ja etsivä nuorisotyöntekijä.

Ikaalisten kaupungin ehkäisevän päihdetyön suunnitelma sai hyväksyntänsä 24.5.2021 kaupunginvaltuustossa (Ikaalisten kaupungin ehkäisevän päihdetyön suunnitelma vuosille 2021–2025). Suunnitelma sisältää Ehkäisevän päihdetyön järjestämistä koskevan lain (523/2015) sisältöä. Siinä on myös kirjattuna Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelman (2015) painopisteille asetettuja tavoitteita. Samoin kansalliset päihde- ja rahapelihaittojen sekä tupakoinnin ehkäisyn tavoitteet vuoteen 2025 mennessä sisältyvät tähän asiakirjaan. Mainittuna on myöskin, että suunnitelma sisältää laaja-alaisesti kaikki ikäryhmät. Tavoite- ja toimenpide- taulukko sisältää kirjattuja tavoitteita, menetelmiä, arviointimittareita sekä vastuutahoja. (Ikaalisten kaupungin ehkäisevän päihdetyön suunnitelma vuosille 2021 – 2025, 2 - 3, 7 – 18.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuksen kohdejoukko

Tämän opinnäytetyön kohdejoukoksi valitsin Ikaalisten kaupungin ehkäisevän päihdetyön työryhmän. Nykyinen työryhmä on asetettu 21.6.2021 silloisen kaupunginjohtajan päätöksellä. Työryhmään kuuluu edustajia eri kaupungin hallintokunnista sekä sidosryhmistä. Yhteensä työryhmään on valittuna varsinaisia jäseniä 19 ja perusopetuksen sekä lukion edustajille kummallekin varajäsenet.

Pirkanmaan hyvinvointialueen perustaminen vuoden 2023 alussa on vaikuttanut ehkäisevän päihdetyöntöryhmän toimintaan niin, että osa valituista työryhmän jäsenistä (erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon edustajat) on siirtynyt hyvinvointialueelle tai kokonaan toisiin töihin muutostilanteessa. Kyselyn toteutus ehkäisevän päihdetyön työryhmän kokouksessa 4.4.2023 toteutui siis paikalla olleiden työryhmän jäsenten osalta, joita oli seitsemän henkilöä.

4.2 Tutkimuksen tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymys

Opinnäytetyön tavoite on tuottaa Ikaalisten kaupungille ajantasaista ja hyödynnettävää tilannetietoa sekä kehittämissuhteita ehkäisevästä päihdetyöstä ehkäisevän päihdetyöryhmän näkökulmasta. Tarkoituksena on selvittää työryhmän näkemyksiä ehkäisevästä päihdetyöstä ja kehittämistarpeista sekä kehittää työkalu työryhmän käyttöön työryhmätyöskentelyn tueksi.

Toimintaympäristössä tapahtuneiden muutoksien mm. aluehallintouudistuksen, korona-ajan ja työntekijöiden vaihtuvuuden vuoksi on hyödyllistä selvittää kunnassa toimivan EPT-ryhmän näkemyksiä EPT:n haasteista ja saada kehittämissuhteita niihin vastaamiseksi. Aluehallintouudistuksessa hyvinvointialueen ja kuntien yhdyspintatyö tulee olla toimiva ja opinnäytetyön tuloksena tavoitellaan informatiivisuutta ja haasteiden sekä kehittämissuhteiden esiin nostojen ja kehittämistuotoksen kautta toimivaa ja tavoitteellista kunnassa tapahtuvaa ehkäisevää päihdetyötä.

Tarkoitus on selvittää alkukartoituskyselyjen kautta kunnan EPT-työryhmän jäsenten näkemyksiä EPT-työstä ja sitoutumista ehkäisevään päihdetyöhön sekä

EPT-työn merkitystä ja vaikuttavuutta osana kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Pirkanmaalla käytössä olevan Kypsyysanalyysin (liite 1) täyttämisen ja vastausten avulla lisätään tutkimuksen tekijän tietoisuutta ehkäisevän päihdetyöryhmän näkemyksistä itse työn keskiössä oleviin asioihin. Saatavat kyselyjen tulokset ohjaavat varsinaisen kyselyn kysymyksien sisältöjen asettelua. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää kunnan toteuttamassa hyvinvointityössä yleisesti, mutta myös hyvinvointikoordinaattorin uudessa työnkuvassani, johon myös ehkäisevän päihdetyön koordinointi on liitetty. Oma kiinnostukseni aiheeseen (hyvinvointikoordinaattori ja uutena työalueena ehkäisevä päihdetyö) ja opinnäytetyön kautta oman työn kehittämisen mahdollistaminen olivat myös vaikuttamassa lopullisiin tutkimuskysymyksiin työryhmän tuottaman tiedon lisäksi. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Minkälaisia painotuksia ehkäisevässä päihdetyöryhmässä koetaan tärkeäksi?
2. Mikä asia auttaisi työryhmän työskentelyä?

4.3 Alkukartoituskysely ja Kypsyysanalyysi tutkimuksen taustalla

Toteutin ennen varsinaista ehkäisevälle päihdetyöryhmälle tehtävää tutkimuskyselyä Google forms-kyselyn (liite 2) pohjustaakseni itselleni opinnäytetyön tekijänä mm. työryhmän näkemyksiä ja panostuksia koskien EPT:tä sekä ehkäisevän päihdetyön vaikuttavuuden astetta työryhmäläisten arvioimana. Alustavasti olin miettinyt, että työryhmän toiminnan kehittämiseen voisi välineeksi tuottaa vuosikellon. Lähdin tällä opinnäytetyöllä vahvistamaan käsitystäni tämänkaltaisen toteutustavan tuottamisesta, sopivuudesta ja tarpeesta ryhmän nostamiin haasteisiin ehkäisevän päihdetyön suunnitelmallisuuden ja yhteistyön edistämisen näkökulmasta.

Google forms-kysely toteutettiin lähettämällä sähköpostiin vastauslinkki ehkäisevän päihdetyöryhmän kunnassa työskenteleville jäsenille sekä kahdelle hyvinvointityöryhmässä olevalle, kunnassa työskentelevälle jäsenelle helmikuussa 2023 olleen EPT- kokouksen jälkeen. Linkkejä lähetin 10 henkilölle ja vastauksia sain 8 henkilöltä. Tietoja käsitellään luottamuksellisesti eikä niitä anneta tutkimuk-

sen ulkopuolisille henkilöille. Tutkimukseen osallistuminen oli täysin vapaaehtoista. Kyselykaavakkeen tarkisti ja koetäytti Hyvinvointityöryhmässä vuodesta 2014 ollut jäsen, joka ei ollut osallistumassa ko. kyselyyn.

Forms-kyselyn tuloksista kävi ilmi, että ehkäisevän päihdetyön suunnitelman sisällöstä ei ollut kattavasti tietoa (4.25/10). Vain kolme vastaajaa oli lukenut em. suunnitelman kokonaan. Kiinnostus ehkäisevän päihdetyön suunnitelman vuosiarviointiin koettiin jokseenkin kiinnostavana. Omassa työssä kuitenkin ehkäisevä päihdetyö koettiin merkitykselliseksi. Tärkeimmiksi asioiksi ehkäisevässä päihdetyössä nousivat riskikäytön ja haittojen tunnistaminen ja tukeminen sekä ammattilaisten riittävä EPT-työn osaaminen. Ehkäisevän päihdetyön rakenteet eivät olleet vastaajien mielestä tärkeimpiä asioita aihealueessa. Ehkäisevän päihdetyön matalahko näkyvyys hallinnonalojen ja eri toimijoiden työssä sekä sen suhteellisen pienenä tiedetty linkittyminen vuosittaiseen talouden ja hallinnon suunnitteluun ja toteutukseen antoivat opinnäytetyölleni vahvistusta haasteiden olemassaolosta ja vuosikellon rakentamisesta tukemaan työryhmän työskentelyä, vaikka rakenteiden merkitystä ei tärkeäksi koettukaan.

Valli & Aaltola (2015, 77, 84 - 87) toteavat tutkimusprosessin edetessä tutkijan näkemyksen ja tulkinnan kehittyvän ja tutkijan olevan tulkintojen tekijä, kun raportoi saamaansa aineistoa. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää löytää tutkimuksen aikana johtavia ideoita, joihin pohjautuen ratkaisuja sitten tehdään. Tutkijan omilla intresseillä on vaikutusta aineiston keruuseen ja kerättävän aineiston luonteeseen. Näin myös tutkija rajaa tutkittavaa aihealuetta omien tulkintojensa kautta ja hahmottaa tutkimuksen tulkinnallisuuteen liittyviä seikkoja. Tutkimuksen tekijän suositellaan miettivän taustatietoja kerätessään tutkimuksensa ilmiötä ja valita taustiedoista sen kannalta tärkeimmät (Kylmä & Juvakka 2012, 76).

Koska työryhmän jäsenten tietoperustassa koskien ehkäisevää päihdetyötä Ikaalisissa oli havaittavissa tietovajetta, päätin toteuttaa Ikaalisten kaupungin ehkäisevän päihdetyön työryhmälle Pirkanmaalla käytössä olevan Kypsyysanalyysin (Innokylä). Sen avulla halusin vielä lisätä opinnäytetyön tekijänä omaa käsitystäni työryhmän näkemyksistä ehkäisevästä päihdetyöstä ja sen tilanteesta Ikaalisissa varsinaisen kyselyn pohjaksi. Informatiivisuuden lisääminen työryhmän jäsenille EPT:stä oli myös tausta-ajatuksenani kyselyn toteuttamisessa.

Kypsyysanalyysi on menetelmä, jonka avulla on mahdollista kuvata jonkin asian, ilmiön tai toiminnan edistyneisyyttä (Syväjärvi & Leinonen 2020, 55). Mäki-Opas ym. (2019, 14) toteaa Kypsyysanalyysin mahdollistavan nykytilan tunnistamista, osallisuuden ja yhteistyökäytäntöjen parantamista sekä laajan hyvinvointikäsityksen ja niiden tavoitteiden sekä toimenpiteiden edistämistä, jotka liittyvät eriarvoisuuden vähentämiseen. (Mäki-Opas ym. 2019, 14.) Pirkanmaalla käytössä olevan kyselyn vastaukset tuottavat tuloksena kunnan EPT-tilanteesta alkavan, kehittyvän, hyvän tai optimaalisen vaiheen. Kysymykset käsittelevät ehkäisevään päihdetyöhön liittyen mm. strategista orientaatiota, yhteistyötä ja kumppanuuksia, eriarvoisuuden tunnistamista, tavoitteiden täsmällisyyttä ja mitattavuutta, resursseja, tavoitteiden seuranta, arviointia sekä raportointia (Koivusilta 2022).

Työryhmälle annettiin paperisena versiona 10 kysymystä Kypsyysanalyysistä ja jokainen vastasi itsenäisesti kysymyksiin. Annoin ohjeeksi sitä vastatessa miettiä samalla nouseeko asioista haasteita tai kehittämisehdotuksia. Aikaa varattiin 30 minuuttia kokouksesta. Kypsyysanalyysissä syntyneen luokittelutason lyhyesti läpikäyminen sovittiin varsinaisen tutkimuskyselyn vastaamisen jälkeen käsiteltäväksi. Kypsyysanalyysin vastaamisen jälkeen työryhmän jäsenet kertoivat opinnäytetyön tekijälle kysymys kerrallaan vuorotellen kuhunkin kysymykseen laittamansa vaihtoehdon (a-d). Opinnäytetyön tekijä kirjasi annetut kyselykaavakkeen kategorioiden kirjaimet yhteenvetotaulukkoon ja kun työryhmän jäsenet tekivät seuraavaa kyselyä, opinnäytetyön tekijä laski taulukon sarakkeista vastauksia yhteen saadakseen työryhmälle kokonaistuloksesta tilannekuvaa.

Alun alkaen en ollut tietoinen esimerkiksi Kypsyysanalyysin hyödynnettävyydestä opinnäytetyön tausta-aineistona. Sen merkityksen mm. työryhmän tietoisuuden lisäämisessä ehkäisevästä päihdetyöstä koin tärkeäksi luettuani Tuomen & Sarajärven (2002) maininnan asiasta. He kirjoittavat, että olisi tärkeää, että ne henkilöt, jotka tutkimukseen osallistuvat tiedon tuottajina tietäisivät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai omaisivat kokemusta asiasta (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87 – 88). Näin ollen Kypsyysanalyysiin vastaamisella mahdollistettiin työryhmän jäsenten tietoperustan lisäämistä ja ehkäisevän päihdetyön sisällön parempaa moninaisuuden ymmärtämistä. Nämä olivat hyvänä pohjana varsinaisten tutkimuskysymysten vastaamiseen.

4.4 Laadullinen tutkimus ja aineiston keruu

Tutkimustyybiltään opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka tarkoituksena on tuottaa tietoa ja sen avulla suunnitella ja kehittää ehkäisevää päihdetyötä Ikaalisissa.

Tuomi & Sarajärvi (2002, 87) toteavat, että laadullisessa tutkimuksessa pyritään mm. kuvaamaan jotain ilmiötä tai ymmärtämään tiettyä toimintaa tilastollisten yleistyksien sijasta. Lähtökohtana voidaan pitää todellisuutta, joka lähtee tutkimukseen osallistujien näkökulmasta (Kylmä & Juvakka 2012, 29). Heikkilän (2014, 15-16) mukaan kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimuksella voidaan selvittää mm. kohderyhmän asenteita ja odotuksia. Toiminnan kehittämiseen se on myös sopiva tutkimusote. Siinä voidaan kerätä tietoja esimerkiksi lomakehaastattelun muodossa, että avoimilla keskustelunomaisilla haastatteluilla.

Vehkalahti (2014, 13) muistuttaa, että olennaisinta on osata valita tarkoituksenmukaiset lähestymistavat kiinnostuksen kohteena olevaan ilmiöön. Yksilön käsitys ilmiöstä, ilmiölle annettavat merkitykset tai tutkimukseen valitut välineet vaikuttavat tutkimuksen tuloksiin, koska tieto on lähtökohtaisesti subjektiivista tutkimuksen tekijästä johtuen (Tuomi & Sarajärvi 2002, 19). Kylmä ja Juvakka (2012, 64) mainitsevat, että aineistonkeruumenetelmiä mietittäessä on tärkeää pohtia, mitä tietoa haetaan ja miten sitä voidaan kerätä parhaiten.

Laadullinen tutkimus on prosessi, jossa aineistoon liittyviä näkökulmia ja tulkin-toja voidaan katsoa kehittyvän tutkijan tietoisuudessa tutkimusprosessin kulu-essa. Valmiuksia tutkimuksellisiin uudelleenlinjauksiinkin olisi hyvä olla ole-massa. (Valli & Aaltola 2015, 74 – 75.) Lisäksi voidaan todeta, että tutkijan omat intressit vaikuttavat aineiston keruuseen ja sen luonteeseen (Valli & Aaltola 2015, 77). Raportointivaiheessa sitten kuvataan aineistonkeruu eli miten aineisto on ke-rätty (Kylmä & Juvakka, 2012, 65).

Yleisimpinä aineistonkeruumenetelminä laadullisessa tutkimuksessa ovat mm. haastattelu, kysely, havainnointi. Silloin kun halutaan tietää mitä tutkittava ajatte-lee, on sitä häneltä itseltään järkevää kysyä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 73 – 74.)

Tässä opinnäytetyössä kyselyyn valikoitui alkukartoitusten myötä kysely, joka sisälsi kaksi kysymystä. Tuomen ja Sarajärven (2002, 77) mukaan teemahaastattelussa ei voi kysellä mitä tahansa, vaan tarkoitus on löytää merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tutkimustehtävän mukaisesti. Nämä teemat tässä opinnäytetyön kyselyssä perustuvat tutkittavasta ilmiöstä havaittuihin asioihin, jossa alkukartoituskyselyillä sekä teoriaosuudella oli oma vaikutuksensa.

Tutkimuskysely käsitti nämä kysymykset:

1. Minkälaisia haasteita on olemassa ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa suunnitellusti ja laajassa yhteistyössä?
2. Minkälaisilla kehittämistoimenpiteillä EPT:stä saadaan suunnitelmallista ja laajassa yhteistyössä toteutettavaa?

Alussa kerroin työryhmän jäsenille opinnäytetyöni tarkoituksesta ja esitin heille Tietosuojailmoituksen ja kerroin sen sisällöstä. Tietosuojakysely oli mahdollista saada myös vastaajan sähköpostiin lähetettynä, mutta vastaajista kukaan ei sitä halunnut. Osallistuminen kyselyyn oli vapaaehtoista, kaikkien (n = 7) kuitenkin halutessa ottaa siihen osaa.

Kyselyn toteutus tapahtui Post it-lappuihin ensin haasteita kirjoittamalla ja kun työryhmä ilmoitti olevansa kokonaisuudessaan valmis, niin he siirtyivät pohtimaan ja kirjoittamaan Post it-lapuille kehittämisehdotuksia. Post it-laput kiinnitettiin isolla kokouspöydällä olleisiin A3 -papereihin, joihin oli kiinnitettynä kummas-takin kysymyksestä A4 - kokoiset kysymyslaput. Tunnistettavuutta vastaajasta pienennettiin tarjoamalla vastaamiseen monia erivärisiä Post it-lappuja, jotka olivat keskellä kokouspöytää valittavana. Työskentely tapahtui parityönä paitsi yhdessä ryhmässä kolmen jäsenen kesken. Aikaa olin varannut tunnin tähän työskentelyyn. Tutkimuksen teettäjänä asetuin kokoushuoneessa niin, etten ollut tutkimuskysymyksiin vastaajien lähellä enkä siten kuullut keskustelua muuta kuin puheensorinana enkä ottanut keskusteluihin osaa.

Workshopin tuottamat vastaukset olivat lyhytsanaisia ilmauksia Post it- lapuille. Osaan haasteista ja kehittämisehdotuksista tehtiin opinnäytetyön tekijän aloitteesta lisäkysymyksiä sen jälkeen, kun työryhmä oli ilmoittanut olevansa valmis ja tehtävä suoritettu. Neljä työryhmän jäsenistä lähti puoli tuntia ennen kokouksen

ilmoitettua päättymisaikaa pois seuraaviin työkokouksiin, joten kaikkien seitsemän ryhmäläisen mahdollisia lisäyksiä tai näkemyksiä vastuksiin ei näin ollen saatu.

4.5 Aineiston analyysi

Laadullisen aineiston perusanalyysimenetelmänä käytetään useimmiten sisällönanalyysiä. Se voidaan liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin ja käyttää erilaisissa tutkimuksissa esimerkiksi kirjoitettujen sisältöjen analyysinä. Sisällönanalyysissä on tarkoitus kuvata aineiston sisältöä sanallisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93, 107.) Siinä yhdistellään käsitteitä ja siten pystytään löytämään vastausta tutkimustehtävään. Sisällönanalyysissä päättely ja tulkinta ovat keskiössä. Aineiston ryhmittelyssä aineistosta etsitään samantapaisia tai eroavaisuuksia ilmentäviä käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 112 – 115.)

Kysely toteutettiin tilanteessa, jossa ehkäisevä päihdetyöryhmä on kokoontunut edellisen kahden vuoden aikana kaksi kertaa, toisen Teamsissa koronavuoden takia. Opinnäytetyön alkukartoituksiin lukeutuvaa Kypsyysanalyysikyselyä ei ole tehty työryhmässä aiemmin, joten työryhmätyöskentelyn tai yleensä ehkäisevän päihdetyön arviointi oli työryhmäläisille pääosin uutta. Koska tarkennuksia saatuihin tutkimuskysymysten vastuksiin ei voitu kaikilta osin esittää osan ryhmäläisistä lähdettyä oletettua aiemmin pois kokouksesta, esitän tutkimuksen tekijänä mahdollisia vaihtoehtoja tulosten tulkinnassa ja luonnollisesti yhtymäkohtia teoriaosuuteen, joita on löydettävissä. Kyselyn tuloksia voitaneen käyttää harkinnan mukaan työryhmän kehittämisen tukena.

Aineiston pelkistäminen, ryhmittely ja kuvaus tutkimuskohteesta sisältyvät analyysivaiheisiin (Kyngäs & Vanhanen 1999, 6 – 7). Aineiston ryhmittelyn jälkeen haasteet jakautuivat kolmeen ryhmään ja kehittämissuhteista muodostin näihin nk. vastinparit. Saatujen vastausten pohjalta muodostin haasteista seuraavat kokonaisuudet:

1. EPT-rakenne, (2, 6, 8, 10,11, 12)
2. EPT-suunnitelma ja (1, 3, 9, 14, 15)
3. EPT-ryhmä (4, 5, 7)

Ehkäisevän päihdetyön rakenteeseen liittyviä **haasteita** kuvailtiin mm. seuraavalaisilla ilmauksilla:

- " Vastuunjako puuttuu"
- " Resurssit – kuka tekee omat, muut työt"
- " Ei sisälly varsinaiseen tehtävänkuvaan"
- " Hallintokunnat toteuttavat ehkäisevää päihdetyötä oman työn ohessa".

Itse ehkäisevän päihdetyön suunnitelmaan liitettäviä haasteita tuotiin esiin seuraavasti:

- " Ei pitkántähtäimen suunnitelmia"
- " Ehkäisevän päihdetyön- käsitteen laajuus"
- " Suunnitelmat liian monimutkaisia ja korkealentoisia"
- " Kaupungilla tulisi olla yksi tarkasti määritelty ehkäisevän päihdetyön tavoite".

Kolmannen haasteryhmän pystyi yhdistämään työryhmään ja siihen voi liittää seuraavia Post it-lapuista kerättyjä tutkimusaineiston osia:

- " Kaikki eivät koe *omaksi työalueekseen*"
- " Ei ole osaamista?"
- " Ei sitouduta".

Kysymykseen "Minkälaisilla **kehittämistoimenpiteillä** EPT:stä saadaan suunnitelmallista ja laajassa yhteistyössä toteutettavaa?" saatiin vastauksia, jotka monen lukukerran jälkeen ryhmittelin haasteita vastaaviksi nk. vastinpareiksi:

1. EPT-rakenne (2, 6, 8, 10,11, 12) – Kehittämistoimenpiteet (6, 7, 8, 10, 11)

- " Sovitaan vastuut & aikataulut (vuosikello)"
- " Lisää työntekijöitä ja rahaa"
- " Ryhmän kokoonpano? Keillä olisi eniten annettavaa? Toimiiko, jos joku on määrätty ryhmään, mutta aihe ei kiinnosta?"
- "Konsultin käyttö"
- " Oma työntekijä ehkäisevään päihdetyöhön".

2. EPT-suunnitelma (1, 3, 9, 14, 15) – Kehittämistoimenpiteet (1,2, 4,13, 15)

- " Selkeä päämäärä"
- " Valmiiden mallien hyödyntäminen"
- " Selkeä vuositavoite, ei rönsyile"
- " Tavoitteet yksinkertaisia ja konkreettisia ja mitattavia"
- " Vuositeema esim. nuuska-teema, tähän liittyvää näkyvyyttä, slogan, rekvisiitaa, materiaalia ja kaikille toimialoille".

3. EPT-ryhmä (4, 5, 7) – Kehittämistoimenpiteet (3, 5, 13)

- ” Koulutusta”
- ” Koulutuksen lisääminen – tietoisuutta enemmän”
- ” Kokouspalkkio”.

Varsinaisten toimenpideryhmien lisäksi aineistosta muodostui ehkäisevän päihdetyön tehtäväkenttään oleellisena liittyviä huomioita. Näistä esimerkkeinä (9, 12, 14):

- ” Monipuoliset vapaa-ajan mahdollisuudet”
- ” Urheiluseuroihin ja harrastusmahdollisuuksiin panostaminen”
- ” Perusnuorisotyö ja nuorisotilojen aukiolo”.

Poistin aineistosta alkulukemiskertojen jälkeen osan työryhmän kehittämisehdotuksista, jotka eivät mielestäni kuuluneet suoranaisesti työryhmän työskentelyyn, joka oli näkökulmani tutkimuksessa. Työn edetessä ymmärsin, että myös niillä on merkitystä ehkäisevän päihdetyöryhmän toimintaan ja EPT:n toteuttamiseen. Aineistovastaukset ”Monipuoliset vapaa-ajan mahdollisuudet”, Perusnuorisotyö ja nuorisotilojen aukiolo” sekä ”Urheiluseuroihin ja harrastusmahdollisuuksiin panostaminen” voivat toimia myös areenoina tuotaessa nuorten tietoisuuteen asiaa päihteiden haitoista ja vaaroista. Urheiluseurojen terveellisiä elintapoja korostava pelin henki ja nuorisopalveluiden päihteettömät tilaisuudet sekä kunnassa oleva mielekäs harrastustarjotin mahdollistavat lapsille ja nuorille tekemistä, jossa alkoholi, tupakka, huumeet tai ongelmallinen rahapelaaminen eivät sisälly niihin toimintakulttuureihin. Näihin ei välttämättä itse monialainen työryhmä voi vaikuttaa, mutta ne toimivat ehkäisevän päihdetyön toimintakenttänä lasten ja nuorten osalta. Markkula, Karlsson, Ollila & Strand (2022, 65) toteavat, että esimerkiksi nuorisotyöllisin keinoin on mahdollista vahvistaa päihteiden ja tupakka- ja nikotiinituotteiden käytöltä ja rahapelaamiselta suojaavia tekijöitä ja samalla pienentää riskitekijöiden vaikutuksia.

Aineiston keruun eli kyselyn teettämisen jälkeen aineistoa tarkastellaan tutkimuskysymysten valossa. Vallin & Aaltolan (2015) toteamukseen haastatteluaineistosta, totean tässä Post it-vastauslappujen huolellisen läpiluvun tärkeyden ja vastauksista teemaan liittyvien kohtien poimimisen. Aineistoa ei karsita tässä vaiheessa, vaan järjestetään uudelleen. (Valli & Aaltola 2015, 194.) Aineisto on tärkeitä tuntea perin pohjin ja lukea useampaan kertaan. Lähestymistavassa voi-

daan hyödyntää jotakin teoriaa tai sitten käyttää tietoisesti enemmän tai vähemmän teoreettisesti perusteltua näkökulmaa. (Eskola & Suoranta 1998, 152 - 153.) Kylmän ja Juvakan (2012) mukaan analyysi tarkoittaa aineiston purkamista osioihin ja näistä osioista tulkiten uuden yhdistelmän tekemistä. Siinä haetaan vastausta tutkimuksen tarkoitukseen ja tutkimustehtävään. (Kylmä ja Juvakka 2012, 113.) Kun aineistoon on tutustuttu, on pohdittava mikä analyysia ohjaa. Onko se aineisto vai esimerkiksi ennalta määritelty kategoria, käsitteet tai teemat. (Kyngäs & Vanhanen 1999, 5.) Useaan kertaan läpikäyty aineisto linkittäen ajatusta teoreettiseen osuuteen ja omaan pohdintaan oli pohjana aineiston tulkinnalle (Kylmä ja Juvakka 2012, 117).

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Osaamisvaje

Kyselyyn vastanneet esittivät haasteeksi sen, ettei ole osaamista. Tämä voi tarkoittaa nimenomaan työryhmätyöskentelyn haasteita ja sen osaamisen puutetta. Osaamisvaje voi kohdentua myös ehkäisevään päihdetyöhön liittyvään substanssiosaamiseen eli alan asiantuntija- tai ammattiosaamiseen. Näihin lukisin esimerkiksi Pakka-toimintamallin käytön, kuntalaisten osallistamisen päihdetyön suunnitteluun tai alkoholin, tupakan, huumausaineiden ja muiden päihtymiseen käytettävien aineiden sekä rahapelaamisen aiheuttamien haittojen ehkäisyyn liittyvät toimet jne. Nämä ovat sellaisia asioita, joita jokainen ehkäisevän päihdetyön työryhmän jäsen ei omissa työyhteisöissään arjen töissään pääpainona toteuta tai toteutus voi olla vähäistä. Myös toteutettujen toimintojen lukeminen ehkäiseväksi päihdetyöksi ei välttämättä ole kaikille itsestään selvää.

Alkukartoituskyselynä toteutetussa Forms-kyselyssä kolme (n= 8) vastasi, ettei ole lukenut Ikaalisten kaupungin Ehkäisevän päihdetyön suunnitelmaa vuosille 2021 – 2025 ollenkaan. Työtä ohjaavan strategisen asiakirjan sisällön tietämättömyyden voidaan ajatella liittyvän myös ehkäisevän päihdetyön osaamisvajeeseen.

5.2 Työryhmään sitoutumattomuus

Vastauksista nousi esiin työryhmään sitoutumattomuus. Tästä osoituksena kyselyn aikaisen kokouksen läsnäolijoiden luku (7 / 17). Tarkennuksena kyselyn vastaukseen saatiin kuulla kysymys, että ”johtaako tällainen työryhmätyöskentely kokonaisvaltaiseen EPT-työhön vajaalla jäsenistöllä?”.

Sitoutumisen edistäminen linkittyy myös vastauksissa esitettyyn toteamukseen, etteivät kaikki koe ehkäisevän päihdetyöryhmän työtä omaksi työalueekseen. Tämänkaltainen oletus tai toteamus johtaa polkua ehkäisevän päihdetyön rakentamiseen liittyviin kysymyksiin.

5.3 Resurssien vähyys

Työryhmän näkemyksenä esitettiin haasteeksi rakenteellisiin asioihin liittyvät resurssit. Haasteena pidettiin myös työryhmään osallistumista ilman tehtävänkuvaan kirjaamista. Huolta kannettiin työntekijöiden muista kuin EPT-työhön liittyvistä töistä. Kun resursseja laitetaan ehkäisevään päihdetyöhön, niin muiden töiden koetaan jäävän vähemmälle.

Näiden voidaan katsoa liittyvän vähäiseen yhteisesti jaettuun ammatilliseen orientaatioon. Myös organisaatiossa johdon tuen määrä ja suhtautuminen ehkäisevään päihdetyöhön vaikuttaa motivaatioon olla monialaisesti edistämässä ehkäisevälle päihdetyölle asetettuja tavoitteita.

5.4 Suunnitelman heikkoudet

Haasteiksi luettiin ehkäisevän päihdetyön tavoitteet, jotka ovat kirjattuna Ikaalisten kaupungin ehkäisevän päihdetyön suunnitelmaan. Suunnitelman liiallinen monimutkaisuus ja korkealentoisuus vastaajien kokemana liittynevät sitoutumattomuuteen ja resurssien panostamisen miettimiseen. Ehkäisevän päihdetyön käsitteen laajuuden kokemisen haasteena koen linkittyvän taasen strategisten asiakirjojen, kuten esimerkiksi lain ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä, toimeenpanosuunnitelman, kunnan strategian ja paikallisen ETP-suunnitelman löyhänä haltuunottona ja työryhmän työskentelyn vähäisyytenä.

Vuorovaikutuksellista dialogiin pohjautuvaa työryhmätyöskentelyä ei ole päässyt syntymään vähäisistä kokousmääristä johtuen. Näin on myös ymmärrettävää, ettei työn kohde ole avautunut työryhmän jäsenille. Rakennetta on selvästi tarve selkeyttää ehkäisevän päihdetyön työryhmän osalta. Kyselyn kehittämissuosituksissa esitetyllä koulutuksen lisäämisellä voidaan vahvistaa ehkäisevän päihdetyön tietoisuutta ja suunnitelmaan sitoutumista.

5.5 Vastuunjaon vaillinaisuus

Vastuunjaon puuttumista pidettiin haasteena. Ennalta ehkäisevän työryhmän harvalukuiset kokoukset ja työryhmän sidonnaisuus hyvinvoinnin ja terveyden

edistämisen kokonaiskoordinaatioon on oletettavasti vaikuttamassa tähän tutkimuksessa esitettyyn haasteeseen.

Aluehallintouudistuksen myötä kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinaatio on avoimessa tilassa. Useat työryhmään valitut henkilöt ovat siirtyneet toisiin tehtäviin. Myös sosiaali- ja terveydenhuollon edustajien osallistumisesta kuntien työryhmiin jatkossa ei ole ollut varmuutta.

5.6 Vastuista ja aikatauluista sopiminen

Kehittämistoimenpiteeksi nousikin vastuista sopiminen. Samoin aikatauluttamista yhdessä pidettiin tärkeänä kehittämis ehdotuksena suunnitelmallisessa ja laajassa yhteistyössä toteutettavassa ehkäisevässä päihdetyössä. Mönkkönen, Kekoni, Jaakkola, Profiam Sosiaalipalvelut Oy:n henkilöstö & Pehkonen (2019, 146) toteavat moniammatillisen työskentelyn olevan yhteydessä eri ammattien väliseen ja yhdessä sovittuun työnjakoon ja -tapaan, miten yhteistä tietämystä tuotetaan. Tässä tärkeänä asiana on ammattilaisten omaava tapa siihen, miten orientaatio työhön tapahtuu. Koetaanko oma asiantuntijuus osana yhteistä asiantuntijuutta vai yksilöasiantuntijuutena. Vaikuttavaa työtä tulisi tehdä jaetulla alueella. (Mönkkönen ym. 2019, 146.)

Siilomaisesta työskentelytavasta pitäisi päästä pois, mutta tämä ei välttämättä ole kaikille työryhmän jäsenille vielä itsestäänselvyys. Vastuiden sopimiseen liittyy työryhmän jäsenten ammatillisen osaamisen kartoitus ja huomioiminen. Sen jälkeen vastuiden auki kirjaaminen voi olla helpompaa.

5.7 Ryhmän jäsenet

Aineistosta nousi esille, että työryhmään osallistuminen saattoi olla työnantajan määräämä velvoite. Kyselyn kehittämisehdotukseen oli kirjattuna ryhmän kokoonpano kysymysmerkillä. Julkituotiin myös kysymys siitä, keillä olisi eniten annettavaa. Tätä täydennettiin lisäyksellä, että toimiiko työryhmä, jos joku on määrättyä ryhmään, eikä aihe ole kiinnostava.

Vapaamatkustajia tai sivustaseuraajia ei tavoitteellinen työskentely kaipaa. Kunnossa olevat rakenteet, johdon tuki, selkeät tavoitteet ja työryhmän ammatillinen anti hyvin toimivassa työryhmän vuorovaikutuksessa ovat esimerkkejä siitä, että edellä mainituille vapaamatkustajille ei synny edes tarvetta eikä suotuista maa-perää. Työryhmän muodostamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota.

5.8 Tavoitteenasettelu

Työryhmälle asetetut konkreettiset ja selkeät tavoitteet helpottaisivat työskentelyä. Tästä kehittämis ehdotuksesta voi päätellä, että hyväksyty paikallinen ehkäisevän päihdetyön suunnitelma ei ole avautunut työryhmälle tai sen sisältö on vaikeasti hahmotettavissa.

Kehittämis ehdotuksena tuotiin esille ehdotus tavoitteiden yksinkertaisuudesta. Asetettujen tavoitteiden toivottiin olevan myös konkreettisia ja mitattavia. Vuositavoitteen rönsyilevyyttä ei koettu hyväksi.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätöksissä tutkijan tehtävänä on ymmärtää mitä asiat tutkittaville merkitsevät. Tutkittavien näkökulman ymmärtäminen analyysin joka vaiheessa on siis tutkijan pyrkimyksenä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 115.) Tutkimusympäristö, yhteisö ja kulttuuri ovat niitä, joihin laadullisen tutkimuksen tieto on sidoksissa (Kylmä & Juvakka 2012, 79). He toteavat myös, että tutkimuksessa toinen tutkija ei välttämättä päädy samoihin tulkintoihin ja laadullisessa tutkimuksessa monien todellisuuksien olemassaolo hyväksytään (Kylmä & Juvakka 2012, 129).

Ehkäisevän päihdetyön perustan muodostaa paikallisella tasolla tehtävä käytännön ennaltaehkäisevätyö päihde-, tupakka- ja rahapelihaittoihin liittyen. Ehkäisevä päihdetyö kuuluu eri hallinnonaloille ja se siten lisää integroidun ja koordinoitun työskentelytavan tarvetta. Selväräjaisen ammattikunnan puuttuminen ehkäisevästä päihdetyöstä saattaa aiheuttaa tasapainoilua laaja-alaisessa verkostotyössä. Ihanteellinen tulevaisuuskuva olisi sellainen, jossa eri toimijat voisivat saada tukea toistensa vahvuuksista. (Warpenius, Holmila, Karlsson & Ranta 2015, 85, 131 - 132.) Uudistumiskykyisellä organisaatiolla on strategista kyvykkyyttä suunnata toimintaansa yhtenäisesti ja toimimaan viisaasti toimintaympäristössään. Tällaisella organisaatiolla on energiaa, joka ilmenee henkilöstön osaamisena, motivaationa ja tahtona sitoutua toimintaan. (Rytilä 2011, 67 - 68.)

Erillinen ehkäisevän päihdetyön lainsäädäntö ei ole tae ehkäisevän päihdetyön vakaalle asemalle. Se edellyttää lain toimeenpanoa käytännössä ja sen toteuttamiseen sitoutumista laajalla rintamalla. Ehkäisevän päihdetyön kehittymisen edellytyksinä nähdään selkeä toimenkuva, resursointi ja ominaispiirteiden tunnistaminen, kuten EPT:n monialaisuus. EPT:ssä tärkeäksi tehtäväksi nähdään yhteistyömuotojen luominen ammattilaisten, kolmannen sektorin toimijoiden, kansalaisten, yrittäjien ja valvontaviranomaisten välille vaikuttaen näin paikallisiin päihdeolosuhteisiin. (Warpenius, Holmila, Karlsson & Ranta 2015, 86, 98, 133.)

Ehkäisevän päihdetyöryhmän tekemän Kypsyysanalyysin tuloksena saatiin ehkäisevän päihdetyön tilanteen osalta lopputulemaksi alkava (12,9%), kehittyvä (71,43 %) ja hyvä (11,4 %) sekä optimaalinen (4,3 %). Tämän pohjalta näkisin ehkäisevän päihdetyöryhmän vuosittaisen toimintasuunnitelman pohjautuvan

kypsyysanalyysin heikompien asiakokonaisuuksien parantamiseen. Optimaaliselle tasolle pääseminen EPT-työssä tarkoittaa myös muidenkin toimijoiden vahvaa panostamista ehkäisevän päihdetyöryhmän työn lisäksi.

Opinnäytetyön kautta selkiintyy työryhmän työskentelyyn liittyviä asioita hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimielimelle ja myös minulle hyvinvointikoordinaattorina, niin kuin myös EPT- työryhmän jäsenille. Tämän käytännön työn asiantuntijaryhmän työskentelyn toimivuus mahdollistaa hyvinvoivia kuntalaisia ja hyvää hyvinvoinnin tilaa kunnassa. Oman tietoisuuteni vahvistuminen ehkäisevästä päihdetyöstä ja työryhmän tunnistetuista haasteista lisäävät myös motivaatiota työn tekemiseen.

Voidaan todeta, että ideaalina tietysti olisi, jos kaikki työryhmäläiset voisivat olla mukana työstämässä yhteistä hyväksyttyä suunnitelmaa. Tämä ei kuitenkaan aina ole mahdollista. Tavoitteet tulisi kuitenkin rakentaa niin, että kaikilla olisi niihin mahdollista yhtyä, allekirjoittaa yhteisen työn tekeminen ja motivoitua siitä tekemisestä. Vuosille 2021 – 2025 laaditun strategisen asiakirjan tavoitteet ja mittarit tulee aukipuhua ja käsitellä niin, että jokaisella on selkeä ymmärrys yhteisen tehtävän sisällöstä.

Timperi (2022) toteaa, että koulutuksella pitäisi nykyistä enemmän madaltaa erilaisia monialaisen yhteistyön esteitä. Näihin voidaan lukea kuuluvaksi ammattien väliset hierarkiat tai valta-asemat, joilla korostetaan oman alan asiantuntijuutta tai osaamista. (Timperi 2022, 22.) Kangasniemi ym. (2018) korostaa myös oman asiantuntijuuden hallinnan ja toisen ammattialan osaamisen arvostamisen ja kunnioittavan asenteen merkitystä moniammatillisuuden käytänteessä (Kangasniemi, Hipp, Häggman - Laitila, Kallio, Suyen, Kinnunen, Pietilä, Saarnio, Viinama, Voutilainen & Walden 2018, 66). Substanssiosaamista pystytään mielestäni lisäämään mm. asiantuntijatoimijoiden EHYT ry:n ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen koulutuksilla ja tiedonjaolla. Tämä edellyttää kuitenkin organisatorakenteessa johdon myötämielisyyttä toteutuakseen. Tämä opinnäytetyö toimii valmistuttuaan myös ehkäisevän päihdetyön työryhmän koulutusmateriaalina.

Opinnäytetyössä oli tarkoituksena kehittää työkalu työryhmän käyttöön työryhmätyöskentelyn tueksi. On tärkeää niin työryhmän kuin toimielimenkin työn synkronointi eli prosessien saaminen kulkemaan samaan tahtiin. Tähän liittyy myös työryhmän työn linkittyminen kunnan talouden ja hallinnon vuosikiertoon. Vuosikellon käyttö selkeyttää työtä ja sujuvoittaa arkea. Ennakkoon varautuminen soveltuihin kokouksiin, tapahtumiin jne. luo suunnitelmallisuutta yhteiseen työhön. Myös sitoutuminen noussee ehkäisevän päihdetyön tekemiseen, kun on tiedossa mitä ja milloin pitäisi olla tekemässä päihteiden käytön vähentämiseksi. Vuosittaisen arvioinnin kiinnittyminen näihin edellä mainittuihin aikataulutettuihin sekä yhdessä suunniteltuihin tavoitteisiin on oleellinen kehittämiskohde. Tutkimuskyselyn mukaiseen ”suunnitelman monimutkaisuuteen ja korkealentoisuuteen” voisi vastata sanoittamalla tavoitteita uudelleen, ikään kuin aukikirjata käytännön tasolle niiden sisältöä ja toteutusta. Tärkeää on pysähtyä miettimään yhteisesti, missä järjestyksessä lähdetään panostamaan mihinkin asiaan eli mitä halutaan ottaa ensin haltuun työryhmän työskentelyn ja sitä kautta kunnan ehkäisevän päihdetyön kehittämiseen.

Kypsyysanalyysin, Taulukkotyökalun tai TEAvisarin tekeminen ja tulosten läpikäynti ovat tavoitteellisen ehkäisevän päihdetyön taustalla tärkeitä toimenpiteitä. Näitä tulisi käyttää ehkäisevän päihdetyön eri tasoilla eli myös toimielimen, EPT-ryhmän kuin myös luottamushenkilöidenkin osalta. Näiden mallien käyttöä olisi hyvä suunnitella toteutettavaksi vuosittain, jolloin uudetkin toimijat saisivat EPT:stä informatiivisuutta kyselyn kautta sekä toiminnan arviointi olisi säännöllistä. Unohtaa ei saa kolmannen sektorin ja muiden sidosryhmien panosta ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa ja työn kehittämisessä. Kuntalaisten osallistaminen päihdehaittojen ehkäisyyn esimerkiksi kyselyjen kautta tuo työhön erilaista tietämystä ja vahvistaa entisestään ammattilaisten tekemää EPT:tä. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) ja aluehallintovirastot seuraavat kuntien ehkäisevän päihdetyön tilannetta säännöllisesti. Kyselyn avulla saadaan tietoa kuntien vahvuuksista ja kehittämiskohteista. (Ehkäisevä päihdetyö kunnissa – kysely. n.d.) Kyselyyn valmistautuminen kunnan oman EPT-tiedon etukäteisellä kartoittamisella antaisi kyselyn vastaajalle asianmukaista tukea. Toisaalta, jos EPT-rakenteet, sisällöt ja toimet ovat hyvällä tai optimaalisella tasolla hoidettuna, niin myös kyselyyn vastaaminen on helpompaa. Tällöin asiat ovat selkeitä eikä kyseenalaistamisia tule esille.

Kunnan hyvinvointiryhmän jäsenenä vuosia olleena tiedän, että tiedonkeruu lähetetään Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta kuntaan sille henkilölle, joka toiminnasta pääosin vastaa eli peruskoulun rehtorille, terveydenhuollossa menneinä vuosina ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilölle, joka vastaisi perusterveydenhuollon tietojen vastaamisesta jne. On ollut yleinen käytäntö, että yksi henkilö vastaa kyselylomakkeeseen, jolloin vastaustiedot tulevat siinä vaiheessa vasta muiden tietoisuuteen, kun niitä esitellään esimerkiksi Hyvinvointiraportin yhteydessä TEAviisarin tuloksina vuosittain valtuustossa. Vastaajan työn sisällön tuntemus, intressit, vastaamiseen käytettävissä oleva aika jne. voivat vaikuttaa joka toinen vuosi julkaistavan terveyden edistämisyhteistyön lukujen sisältöön. Laajemmalla joukolla kyselyyn vastaaminen vuorovaikutuksellisen keskustelun kautta tuottaisi yhteistä näkemystä sekä tietämystä ja tähän kannattaisi tulevaisuudessa panostaa.

Se tärkeä asia, että missä näitä tuloksia käsitellään THL:n vuosittaisen julkaisun jälkeen, keskustellaan lukujen takana olevien asioiden muutoksista tai pohditaan edellyttäviä toimenpiteitä huonojen pistemäärien omaavien asioiden korjaamiseksi on syytä miettiä. Toimintakulttuurissa on edelleen hiomista, jotta arvokas tieto ei jäisi vain TEAviisarin ”isojen viisarien” kerran vuodessa katselemiseen, vaan aidosti huonoja tuloksia tai parannettavaa osioihin asemoituneiden tavoitteiden tai toimintojen parantamiseen. Hyvän tuloksen asiat edellyttävät myös toimia tuloksen hyvällä tasolla pysymiseksi. Eli niitä kunnan toimenpiteitä asukkaidensa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi.

Poikkihallinnollisia, monialaisia työryhmiä ehkäisevään päihdetyöhön, lasten, nuorten ja perheiden palveluihin, nuorten ohjaukseen ja palveluihin jne. ollaan uudelleen kokoamassa. Työryhmien perustamiseen on syytä paneutua ottaen huomioon EPT-ryhmän esiin nostamia asioita. Ei ole siis yhdentekevää millä tavalla työryhmät muodostetaan. Ammattinimikkeet henkilökohtaisten nimien sijaan ovat rakenteiden näkökulmasta relevantimpia. Selkeä orientaatioperusta on löydettävä monelta eri toiminnan tasolta. Osaamisen kartoittaminen kaikkien työryhmäläisten osalta tulisi olla työryhmän yksi tulevista tehtävistä, jotta vastuunjaon puuttumisen kokemiseen voitaisiin vastata.

Zittingin ym. (2018) mukaan sote- ja maakuntauudistus lisää verkostoja ja näin ollen toimijoiden välillä olevaa yhteistyötä. Tämä tulee vaikuttamaan monialaisen osaamisen tarpeen kasvuun. Työelämä ja koulutukset tuovat mukanaan mahdollisuuksia kehittää monialaista yhteistyöosaamista ja hallittavuutta sote-uudistuksen laajenevissa toimintaympäristöissä. (Timperi 2022, 20.)

Ammattilaisten osaamisen vahvistaminen ehkäisevään päihdetyöhön liittyvien koulutuksien kautta on myös tärkeää. Tämä ei vain rajoitu puheeksi ottamisen koulutuksiin, vaan esimerkiksi EHYT ry:llä on monipuolisesti eri ehkäisevän päihdetyön osa-alueilta koulutustarjontaa. Nämä pitää työntekijöiden vuosittaista koulutussuunnitelmaa tehtäessä pitää mielessä ja esihenkilön näitä myös kannustaa ottamaan vuosikoulutuksiin mukaan. Hallintokunnissa voisi lisäksi ohjata ehkäisevää päihdetyötä esim. hallintokuntakohtaisilla vuosikelloilla. Suunnitelmallisuus tukee työn tavoitteellista ja vaikuttavaa toteutumista.

Ehkäisevän päihdetyön suunnitelman arviointiaikataulu tulee olla toimijoiden tiedossa sitoutumisen varmistamiseksi. Tiedonkeruu- ja kirjaamiskäytännöt tulisi olla hallintokunnissa ja sidosryhmissä tiedossa, jotta pysyttäisiin hyväksytyssä vuosittaisessa suunnitelmassa. Esim. Pirkanmaan hyvinvointialueen kuntakohtaisten Kypsyysanalyysien tiedonkeruiden aikatauluttaminen kunnan EPT-kokouksien kanssa mahdollistaisi, että monitoimijaisen työryhmän näkemys ei jäisi tuomatta julki ja myös interventio toiminnan arviointiin ei jäisi tekemättä.

EPT:n vastuullisten toimijoiden on syytä muistaa, että paljon tehdään sellaista työtä, jonka voi lukea EPT:ksi, mutta sitä ei olla osattu tuoda esille, kirjata ja tilastoida. Tähän voi vaikuttaa keskustelemalla ehkäisevästä päihdetyöstä eri yhteyksissä, avaamalla EPT-työn ja -lain sisältöjä sekä tarjoamalla mahdollisuuksia koulutukseen aiheesta. Kunnan hallintokuntien työntekijöiden työnkuviin sisällytettävät ehkäisevään päihdetyöhön osallistumiset vahvistavat EPT:n rakenteita ja mahdollistavat aitoa osallistumista tähän työhön.

Hyvinvointikertomus on asiakirja, johon ehkäisevän päihdetyönkin tulee linkittyä. Lasten ja nuorten osalta Kouluterveyystutkimus tuottaa päihdeavainindikaattoreita seurattavaksi, mutta esim. työikäisten kuin ikäihmistenkin osalta tämän alueen

indikaattoreita ei pieniin kuntiin ole oikein saatavilla. Jotta tiedolla johtamista voitaisiin vahvistaa ehkäisevässä päihdetyössäkin, tarvittaisiin uudenlaisia tiedonkeruumenetelmiä ja myös niiden lukutaitoa ja intressejä niiden käsittelyyn ja tarvittaviin toimenpiteisiin. Eri ikäryhmiä koskevan tiedon saatavuus ja sen käsittely voisi myös kiinnittää eri tavalla ehkäisevän päihdetyöryhmän eri-ikäisten kanssa toimivia jäseniäkin toimintaan ja vahvistaa päätöksenteossa mukana olevien kiinnostusta ehkäisevän päihdetyön vaikuttaviin toimiin.

Kehittämisehdotuksena pidän tärkeänä esittää olemassa olevaan EPT-suunnitelmaan tai vuosittaiseen hyvinvointiraportin kehittämistoimiin kirjattavaksi vuosittaisen arvioinnin ja siihen liittyvät tarkoituksenmukaiset seurattavat mittarit. Sellaisen arvioinnin, jonka arvioijat voivat myöskin työssängä toteuttaa. Arvioinnin, jolla on myös tavoitteen toteutumisen seurannan kannalta merkitystä. Hallintokunnissa ja sidosryhmissä tehtävän työn suunnitelmalliseen dokumentointiin panostaminen on lisäksi tärkeää. Mistä löydetään vuoden tavoitteiden toteutumiset, vaikka työntekijä vaihtuisi? Työntekijöiden vaihtuvuus on tämän päivän haaste ja tästä näkökulmasta esim. perehdytyskansioihin olisi tiedon lisäys EPT-työstä myös kannatettava toimenpide.

Opinnäytetyön tutkimusaineiston myötä voidaan todeta, että monialainen ehkäisevän päihdetyön työryhmä tunnisti kehittämisen tarpeita kunnan ehkäisevän päihdetyön sisällöissä. Tunnistamisesta on hyvä lähteä eteenpäin, kokeilla ensin vuosikelloa ja sitten puolen vuoden ja vuoden päästä vastata uudelleen Kypsyysanalyysiin. Silloin voidaan olla jo siirtyneenä kehittyvästä hyvälle kypsyys-tasolle. Opinnäytetyötä tehdessä aluehallintouudistus on ollut käynnissä vasta ensimmäistä vuottaan, joten jatkotutkimuksen tehtävänä voisi esittää olevan kunnallisen ja aluehallinnon välisen ehkäisevän päihdetyön yhteistyön/yhdyspintatyön vaikuttavuuden tiedon tuottamisen.

Opinnäytetyön tulokset tullaan esittelemään kunnan ehkäisevän päihdetyön työryhmälle sekä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyöstä vastaavalle toimikunnalle. Sivistyslautakunta ehkäisevän päihdetyön toimielimenä saa luonnollisesti tulokset tiedokseen ja voi näin hyödyntää tuotettua tietoa lakisääteisten tehtäviensä toteuttamisessa liittyen ehkäisevän päihdetyön toimiin.

Monet eri tekijät vaikuttavat yhdessä siihen, että miten hyvinvointi ja hyvinvointierot muodostuvat tai murenevat. Poliittiset toimenpiteet, niin valtakunnan tasolla kuin kunnissakin ja nykyään hyvinvointialueilla, voivat vaikuttaa näihin tekijöihin. Päätöksenteon pohjana on arvovalinnat ja ne näkyvät tavalla tai toisella hyvinvointipolitiikassakin. (Saikkonen, Karvonen & Kestilä 2019, 336.) Tulevaisuuden terveyden edistämiseksi voidaan pitää tärkeimpänä periaatteena tarvetta rohkaista vastavuoroisuuteen. Sen edellytyksenä on mm. avoin ja jatkuva tiedonsaanti ja terveyden oppimismahdollisuudet. (Patja, Absetz & Rautava 2022, 431.) Sitran selvityksissä arvioidaan hyvinvoinnin lähteinä tulevaisuudessa olevan kestävät elämäntavat, sosiaaliset suhteet, merkityksellisyyden kokemukset ja mahdollisuus toimia yhteiseksi hyväksi (Dufva & Rekola 2023, 35). Moniin näihin em. asioihin on ehkäisevällä päihdetyöllä mahdollisuus vaikuttaa eli jatkossakin ehkäisevällä päihdetyöryhmällä on työsarkaa kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi.

7 POHDINTA JA EETTISET NÄKÖKULMAT

Markkulan, Karlssonin, Ollilan ja Strandin (2022) Ehkäisevän päihdetyön- op- paassa kunnille ja hyvinvointialueille todetaan, että yhteiseen työskentelyyn voi- daan sitouttaa työryhmätyöskentelyllä sekä osallistavilla työtavoilla (Markkula ym. 2022, 43). Tässä opinnäytetyössä workshop-tyyppisellä ehkäisevän päihde- työn sisällön tarkastelulla, jossa tuotettiin EPT:hön liittyvää materiaalia, tavoitel- tiin monitoimijaisen työryhmän näkemyksiä työn haasteista ja niihin mahdollisesti vastaavista kehittämistoimenpiteistä. Markkulan, Rapelin, Kemppaisen & Koto- virran (2021, 68) sanoin: ”Useinkaan kunnassa tai alueella ei tarvitse käynnistää aivan uutta toimintaa, vaan tarpeen on suunnata toimintaa uudelleen tai tarkistaa tehtävän työn laatu”. Selkeät rakenteet ja toimintamallit ovat hyvinvoinnin ja ter- veyden edistämistyön edellytyksenä yhteistyön varmistamisessa niin kuntien si- sällä kuin kuntien ja alueiden välillä (Pekkanen, Saaristo & Ståhl 2020, 10). Ky- selyjen teettäminen ehkäisevän päihdetyön työryhmälle toimi myös interventiona EPT-toimintaan ja muistutti sekä toi tietoisuuteen työryhmän jäsenille EPT:n si- sältöön ja lain edellyttämiin toimiin kuuluvia asioita.

Opinnäytetyön haasteeksi voi muodostua alkukartoituskyselyn kysymystenaset- telu, jos ne eivät ole selkeästi tai ymmärrettävästi vastaajan mielestä muotoiltu. Alkukartoitus oli tarkoitus teettää työryhmän kokouksen alussa jokaisen omalla koneella, mutta yhteysongelmien takia kokouksen alku venyi niin pitkäksi, että päätin esittää työryhmän jäsenille sen täyttämistä kokouksen jälkeen muutaman päivän sisällä. Kahdella kokoukseen osallistujalla ei myöskään ollut konetta ko- kouksessa mukana, joka siten ei olisi mahdollistanut heidän vastaamistaan ky- selyyn kokouksen aikana. Yksi työryhmän jäsen oli etäyhteydellä ja yhteydet oli- vat kokouksen aikana huonot.

Alkukartoituskysely oli lähetetty kymmenelle henkilölle sähköpostitse juuri ennen kokouksen alkamista, joista 8 oli ehkäisevän päihdetyöryhmän jäseniä ja kaksi hyvinvointityöryhmän jäseniä. Hyvinvointityöryhmän jäseniä oli puhelimitse infor- moitu ko. linkin saamisesta ja kerrottu samalla tutkimuksen sisällöstä ja tutkimuk- sen toteuttamiseen liittyvistä muista asianmukaisista tiedotuksista kuten vapaa-

ehtoisuudesta, tietosuoja-asioista jne. Kyselyyn osallistuminen tapahtui anonyymisti, enkä ole tietoinen kuka vastasi tai jätti vastaamatta kyselyyn. Vastaaajia oli Google Forms-kyselyn yhteenvedossa kahdeksan (8).

Olen itse ehkäisevän päihdetyön työryhmän jäsen ja olen tiedostanut oman roolini opinnäytetyön tutkimuksen tekijänä ja työryhmän jäsenenä. Olen kertonut työryhmässä opinnäytetyöstäni, joka liittyy ko. työryhmän toiminnan selvittämiseen ja kehittämiseen ja että olen muotoillut varsinaisen tutkimuksen kysymykset alkukartoitusten tuottaman tiedon mukaan, mutta jääväsin itseni kokouksen aikana tehtävästä kyselystä. En siis ottanut kantaa, en johdatellut enkä osallistunut keskusteluun, vaan annoin työryhmän jäsenille työrauhan keskenään muodostaa parityöskentelyllä vastauksia haasteisiin ja kehittämissuhteisiin liittyen. Kun Post it-laput siirrettiin pöydällä olevaan isoon kartonkiin nimettöminä, niin vastaajien henkilöllisyyttä ei voinut niistä todentaa. Minun tehtäväni oli luoda olosuhteet, välineet ja mahdollistaa kokouksen aikainen vastaaminen yhteiseen työryhmän kehittämiseksi tarkoitettuun kyselyyn.

Myös työryhmän jäsenten osallistumattomuus kokoukseen, jossa kyselykaavake on tarkoitus täyttää, voi aiheuttaa pienenevän määrän tutkimukseen osallistujia. Tämän takia alun perin olikin tarkoitus haastatella työryhmän jäseniä yksitellen, jotta mahdollisimman moni voitaisiin tavoittaa tutkimukseen mukaan. Mutta yleinen työnkuormittavuus ja työyhteisöissä oleva kiire vaikuttivat päätökseeni luopua aikaavievistä yksilöhaastattelusta.

Alkukartoituskysely (Google Forms) toteutettiin anonyymisti, niin ettei vastaajien henkilöllisyys tullut ilmi. Kyselyssä ei kysytty nimeä, taustatiedossa ainoastaan se, kuinka pitkään on ollut Ikaalisten kaupungilla töissä. Tämä vaikuttaa mm. siihen, onko toiminut EPT-ryhmässä tai ollut valmistelemassa EPT-suunnitelmaa vuosille 2021-2025 tai ollut ylipäätään mahdollisuutta käyttää suunnitelmaa työssään. Työntekijöiden melko suuren vaihtuvuuden takia on oleellista ymmärtää miten vastaaja pystyy kysymyksiin vastaamaan. Google Formsista saadusta yhteenvedosta ei voida yhdistää vastauksia kehenkään työryhmän jäseneseen.

Toisessa alkukartoituksessa eli Kypsyysanalyysissä oli 10 kysymystä, joita ei läpikäyty ennen vastaamista työryhmän kokouksessa ja kysymyksenasettelut on

voitu ymmärtää eri tavoilla, joten vastauksetkin voivat olla näistä johtuen erilaisia. Myös vastaajan ammatillisen työskentelyn paikka työntekijä- tai esimiestasolla vaikuttanee vastausten sisältöön. Vastausvaihtoehtojen tarpeellisuus tai merkityksellisyys saattaa näyttäytyä siis eri tavalla organisaation eri tasoilla työskenteleville. Myös työkokemus ehkäisevästä päihdetyöstä vaikuttanee vastaajan kykyyn muodostaa käsityksiä käsiteltävästä aiheesta.

Otoskoko on tutkimuksessani pieni, koska vain osa ehkäisevästä päihdetyöryhmästä oli paikalla kokouksessa ja siten kyselyn toteutuksessa. Tämä vaikuttaa tulosten luotettavuuteen ja yleistettävyyteen. Myös kyselyyn vastanneiden tieto ehkäisevästä päihdetyöstä ja työryhmän työskentelystä ja esimerkiksi oma mielenkiinto ja työkokemus aiheeseen sekä innokkuus kyselyn vastausten pohdintaan ja tuottamiseen vaikuttavat tutkimusaineistoon ja siten myös tutkimustuloksiin. Osalla vastaajista saattoi vaikutusta olla myös heidän seuraavaan kokoukseen lähtemisellä ennen ilmoitettua kokouksen päättymisaikaa. Nämä kokouksesta poistumiset eivät olleet tutkimuksen tekijällä ennalta tiedossa, jolloin olisi voitu rytmittää kokousta toisella tavalla ja minimoida oletettu kiireen tuntu joillakin vastaajista.

Opinnäytetyön tekijää koskee tietyt eettiset ja moraaliset velvoitteet. Ensisijainen vastuu eettisestä ja hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta on opinnäytetyöntekijällä itsellään. (Arene 2017, 7 – 8.) Olen tutustunut tutkimuseettisiin ohjeistuksiin opinnäyteprosessin alkaessa.

Opinnäytetyön tekemisen kuluessa on ollut tärkeää pitää mielessä eettisiä ohjeita ja noudattaa niitä kaikessa toiminnassa. Rehellisyys, huolellisuus ja avoimuus ovat ohjanneet työtä opinnäytetyön prosessin aikana. Suunnitelmallisuus alusta asti tuki työn tekemistä ja varmisti tutkimuksen tuottavan uutta tietoa työelämäkumppanille.

Koska opinnäytetyö oli työelämälähtöinen, edellytti se tutkimusluvan hakemista. Suullinen sopimus asiasta saatiin esimieheltä, joka myös toimii Hyvinvointityöryhmän puheenjohtajana. Tutkimuslupa myönnettiin Ikaalisten kaupungilta ennen opinnäytetyön kyselyn toteuttamista. Tutkimusluvan liitteenä toimitettiin

myös tutkimussuunnitelma. Kyselyyn osallistujia tiedotettiin opinnäytetyön tavoitteesta ja tarkoituksesta ja osallistuminen oli kaikille vapaaehtoista. Anonyymius oli lähtökohta kyselyihin osallistumiselle. Henkilötietoja ei kyselyissä käsitelty. Aineiston säilyttämisen ja hävittämisen periaatteet on ymmärretty.

Opinnäytetyön tekijänä olen tiedostanut oman roolini hyvinvointikoordinaattorina suhteessa ehkäisevään päihdetyön työryhmään ja huomionut asian opinnäytetyön toteutuksessa. Olen myös huolehtinut, että käytettävä tieto on peräisin luotettavista lähteistä. Lähdeviitemerkinnät ovat ohjeiden mukaisia.

Olen ymmärtänyt, että opinnäytetyöni on julkinen asiakirja ja kaikkien saatavilla. Sen tulokset tullaan esittämään työelämätaholle ja tutkimustulokset ovat hyödynnettävissä ehkäisevää päihdetyötä kehitettäessä.

8 VUOSIKELLO TYÖRYHMÄTYÖSKENTELYN TUEKSI

Tutkimuksessa oli tarkoitus lähteä vahvistamaan käsitystä siitä, että vuosikello voisi olla käyttökelpoinen työväline työn suunnitelmallisuuden lisäämiseksi ja työryhmän työn kehittämiseksi. Vuosikellolla voidaan vaikuttaa opinnäytetyön kyse-lyssä esille nostettuihin mm. sitoutumiseen, tavoitteiden asetteluun, suunnitel- mien selkeyttämiseen ja vastuunjakoon liittyviin työryhmätyöskentelyyn vaikutta- viin asioihin.

Vuosikelloa voidaan käyttää vuosisuunnitelmana, jonka avulla voidaan suunni- tella ja aikatauluttaa kuluvan vuoden organisaation tai ryhmän tekemiset sekä niiden prosessit. Vuosikelloa voidaan esittää sanallisesti tai graafisena kuvauk- sena pitemmän aikajakson tapahtumien kokonaisuutena. Vuosikellon etuna on juurikin yhdestä kuvasta nähtävä eri tehtävien liittyminen toisiinsa. (Innokylä n.d.) Vuosikello auttaa pysymään esimerkiksi työryhmän tehtävissä ajan tasalla ja suunnittelemaan riittävästi aikaa asioiden valmisteluun, kun asiat ovat ennakkoon tiedossa. Ajanhallinnan lisäksi tekemisen läpinäkyvyys on vuosikellon vahvuus- tena. Päivitystä voidaan joustavasti tehdä vuoden kuluessa ja synkronoida mah- dollisia muitakin vuosikelloja toisiinsa. (Innokylä n.d; Omapaja 2022.)

Tutkimuksessa esitetyissä haasteissa nostettiin esille mm. suunnitelmien moni- mutkaisuus ja korkealentoisuus sekä pitkäntähtäimen suunnitelmien puute. Li- säksi todettiin, että hallintokunnat toteuttavat ehkäisevää päihdetyötä oman työnsä ohessa. Sitoutuminen ehkäisevään päihdetyöhön koettiin myös kyseen- alaiseksi. Ehkäisevän päihdetyön kokonaisuuden hahmottamisessa vuosikelloa voisi kokeilla ja purkaa Ehkäisevän päihdetyön suunnitelmaan kirjattujen tavoit- teiden toteuttamista vuosikellotyypillisesti. Työtä kannattaa tehdä työryhmän kanssa, jotta sitoutumista toimintaan voidaan vahvistaa yhdessä tekemisen kautta.

Vuosikelloa on mahdollista rakentaa kaksiosaisena. Vuosikellon toisessa ympy- rässä on kokoukset linkitettyinä kunnan talouden ja hallinnon toimintakalenteriin. Toisen ympyrän voisi muodostaa tapahtumat, joita esimerkiksi valtakunnalliset vuotuiset toimintapäivät ohjaisivat. Tällaisia ovat muuan muassa ehkäisevän päihdetyön viikko, tipaton tammikuu, selvin päin kesään, savuton Suomi-päivä,

vanhusten viikko jne. Teemapäivät ja -viikot yhdistävät moniammatillista työryhmää ja niitä voidaan toteuttaa laajalla ehkäisevän päihdetyön verkostolla ehkäisevän päihdetyön työryhmän suunnitelman mukaisesti. Opinnäytetyön tuotoksena laaditaan esimerkki - vuosikello (liite 3.) kunnan toimintakalenterin kuluvaan vuoden toimintoihin seuraten. Vuosikelloa voidaan täydentää myöhemmin esimerkiksi Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry:n aiheeseen liittyvän kampanjoiden vuosikellojulistetta mukaellen (Kampanjoiden vuosikellojulistete 2023).

LÄHTEET

Aira, A. 2012a. Toimiva yhteistyö. Työelämän vuorovaikutussuhteet, tiimit ja verkostot. Väitöskirja. Jyväskylä Studies in humanities 179. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 13.9.2023. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/37743/9789513947088.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Aira, A. 2012b. Vuorovaikutuksen näkökulma toimivaan työelämän yhteistyöhön. Prologi – Puheviestinnän vuosikirja 2012: Vol 8 Nro 1 (2012). Viitattu 4.9.2023. <https://journal.fi/prologi/article/view/95880>

Arene 2017. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. Viitattu 23.11.2023. <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ammattikorkeakoulujen%20opinn%C3%A4ytet%C3%B6iden%20eettiset%20suositukset.pdf>

Dalbom, L., Rautava, P. & Patja, K. 2022. Poliittinen ohjaus terveyden edistämässä. Teoksessa Patja, K., Absetz, P. & Rautava, P. (toim.) Terveyden edistäminen. Tallinna: Kustannus Oy Duodecim.

Dufva, M. & Rekola, S. 2023. Megatrendit. Ymmärrystä yllätysten aikaan. Sitran selvityksiä 224. Helsinki: Sitra. Viitattu 6.5.2023. https://www.sitra.fi/app/uploads/2023/01/sitra_megatrendit-2023_ymmarrysta-yllatysten-aikaan.pdf

Ehkäisevä päihdetyö kunnissa – kysely. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. n.d. Viitattu 10.6.2023. <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/ehkaiseva-paihdeyto/ehkaisevan-paihdeyton-johtaminen/ehkaisevan-paihdeyton-arviointi-ja-seuranta/ehkaiseva-paihdeyto-kunnissa-kysely>

Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma. 2015. Alkoholi-, huume- ja rahapelihaittojen sekä tupakoinnin vähentäminen. Julkaisuja 2015:19. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Helsinki: Lönnberg Painot Oy. Viitattu 9.5.2023. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74726/STM_EPT-kansi_sisus_netti.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Hallintosääntö Ikaalisten kaupunki. 12.6.2023. Viitattu 9.7.2023. http://ikaalinen.tweb.fi/ktwebbin/dbisa.dll/ktwebscr/epjattn_tweb.htm?+id=86234

Haveri, M. koulukuraattori / Ehkäisevän päihdetyöryhmän ja hyvinvointiryhmän jäsen. Haastattelu 12.5.2023. Ikaalinen.

Havio, M., Inkinen, M. & Partanen, A. (toim.) 2013. Päihdehoitotyö. 5. – 7. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Hiila I., Tukiainen, M. & Hakola, I. 2019. Tiimiäly. Opas muuttuvaan työelämään. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen 2022. Kuntaliitto 21.9.2022. Viitattu 4.6.2023. <https://www.kuntaliitto.fi/yhteistyö-ja-yhdyspinnat/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistaminen>

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lainsäädäntö 2023. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 23.1.2023. Viitattu 4.6.2023. <https://stm.fi/hyvinvoinninedistamisen/lainsaadanto>

Ikaalisten kaupungin ehkäisevän päihdetyön suunnitelma vuosille 2021 – 2025. Kvalt 24.5.2021 § 26. Viitattu 14.5.2023. http://ikaalinen.tweb.fi/ktweb-bin/dbisa.dll/ktwebscr/pk_asil_tweb.htm?+bid=2307

Innokylä. Verkkopalvelu. Suomen Kuntaliitto, Suomen sosiaali- ja terveys ry ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. n.d. Viitattu 8.5.2023. <https://innokyla.fi/fi/tyokalu/vuosikello>

Isoherranen, K., Rekola, P. & Nurminen, R. 2008. Enemmän yhdessä – moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY.

Isoherranen, K. 2005. Moniammatillinen yhteistyö. Vantaa: Dark Oy.

Jurmu, L. 2021. Kunnissa tarvittava asiantuntijuus on muutoksessa. Tapahtuma: Väitöstilaisuus 5.6.2021. Viitattu 13.9.2023. <https://www.tuni.fi/fi/ajankohtaista/liisa-jurmu-kunnissa-tarvittava-asiantuntijuus-muutoksessa>

Kampanjoiden vuosikellojuliste 2023. EHYT ry. Viitattu 26.7.2023. <https://ehyt.fi/tuote/kampanjoiden-vuosikellojuliste-2023/>

Kangasniemi, M., Hipp, K., Häggman - Laitila, A., Kallio, H., Suyen, K., Kinnunen, P., Pietilä, A – M., Saarnio, R., Viinamäki, L., Voutilainen, A. & Walden, A. 2018. Optimoitu sote - ammattilaisten koulutus- ja osaamisuudistus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 39/2018.

Kekoni, T., Mönkkönen, K., Hujala, A., Laulajainen, S. & Hirvonen, J. 2019. Moniammatillisuus käsitteinä ja käytänteinä. Teoksessa Mönkkönen, K., Kekoni, T. & Pehkonen, A. (toim.) Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Tallinna: Printon Trukikoda

Kiilakoski, T. 2014. Koulu on enemmän – nuorisotyön ja koulun yhteistyön käytännöt, mahdollisuudet ja ongelmat. Nuorisotutkimusseura. Viitattu 13.8.2023. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/koulu_on_enemman.pdf

Kilpeläinen, K., Savolainen, N., Rotko, T., Kauppinen, T., Markkula, J. & Tamminen, N. 2021. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen alueilla 2021. Työpäperi 22/2021. Viitattu 8.4.2023. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-740-1>

Koivusilta, K. 2023. Suunnittelupäällikkö, hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vastuuyksikkö, Pirkanmaan hyvinvointialue. Ehkäisevän päihdetyön kuntakohtainen kysely. Sähköpostiviesti 6.2.2023.

Koivusilta, K. 2022. PirSOTE suunnittelija, hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen. PirSOTE HYTE-hankkeen työpaja. Sähköpostiviesti 13.4.2022.

Kuntalaki 10.4.2015/410. Viitattu 9.5.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150410>

Kuntaliitto 2023. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen. 3.5.2023. Viitattu 3.6.2023. <https://www.kuntaliitto.fi/hyvinvointi-ja-sivistys/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistaminen>

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2012. Laadullinen terveystutkimus. 1. – 2. painos. Helsinki: Edita Prima Oy.

Kyngäs, H. & Vanhanen, L. 1999. Sisällön analyysi. Hoitotiede Vol. 11, no 1/99. Viitattu 8.4.2023. file:///D:/kyngas_vanhanen_sisallon_analyysi.pdf

Laaja hyvinvointikertomus- ja suunnitelma 2021 – 2025. Ikaalinen. Viitattu 13.5.2023. http://ikaalinen.tweb.fi/ktwebbin/dbisa.dll/ktweb-scr/pk_asil_tweb.htm?+bid=3089

Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 24.4.2015/523. Viitattu 10.4.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150523>

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 29.6.2021/612. Viitattu 4.6.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2021/20210612?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaali%20ja%20terveydenhuollon%20j%C3%A4rjest%C3%A4mist%C3%A4#L1P6>

Lyytikäinen, M., Koivisto, J., Savolainen, N. & Rotko, T. 2017. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen keinoja. Innokylän innovaatiokatsaus. Työpaperi 13/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 3.6.2023. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-840-1>

Markkula, J., Karlsson, N., Ollila, H. & Strand, T. (toim.) 2022). Ehkäisevä päihdetyö- opas kunnille ja hyvinvointialueille. Ohjaus 5/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 11.6.2023. <https://www.julkari.fi/handle/10024/144684>

Markkula, J., Rapeli, S., Kempainen, J. & Kotovirta, E. 2021. Ehkäisevän päihdetyön toimintaohjelma. Väliarviointi ja tehostettavat toimet vuoteen 2025. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2021:13. Viitattu 10.4.2023. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163001>

Markkula, J. & Taulu, A. (toim.) 2020. Kunnan hyvinvointi ja elinvoima tarvitsee lakisäateistä ehkäisevää päihdetyötä. THL. Viitattu 10.4.2023. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020092575887>

Mäki-Opas, T., Vaarama, M., Valkonen, T., Leinonen, J., Syväjärvi, A. & muu PROMEQ-konsorti 2019. Työkalupakki vaikuttavaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Viitattu 30.4.2023. https://www.researchgate.net/publication/336367850_TYOKALUPAKKI_VAIKUTTAVAAN_HYVINVOINNIN_JA_TERVEYDENEDISTAMISEEN

Määttä, M. 2007. Yhteinen verkosto? Tutkimus nuorten syrjäytymistä ehkäisevistä poikkihallinnollisista ryhmistä. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Helsinki. Viitattu 25.8.2023. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/a3f88358-99ed-4f87-86b2-2d26e19bab55/content>

Mönkkönen, K., Kekoni, T., Jaakola, A-M., Profiam Sosiaalipalvelut Oy:n henkilöstö & Pehkonen, A. 2019. Kohti monitoimijaista kehittämistä. Teoksessa Mönkkönen, K., Kekoni, T. & Pehkonen, A. (toim.) Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Tallinna: Printon Trukikoda.

Niemi, S., Salenius, M. & Tenkula, T. 2017. Kuntalaisten hyvinvoinnin edistäminen. Kuntaliitto. Viitattu 3.6.2023. <https://www.kuntaliitto.fi/laki/kunnan-toimieliimet-ja-johtaminen/kunnan-johtaminen/hyvinvoinnin-edistaminen>

Omapaja 2022. Vuosikello on ajanhallinnan tehokas työkalu. 14.7.2022. Viitattu 8.5.2023. <https://www.omapaja.fi/blogi/vuosikello>
Partanen, A., Holmberg, J., Inkinen, M., Kurki, M. & Salo-Chydenius, S. 2015. Päihdehoitotyö. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Patja, K., Absetz, P. & Rautava, P. 2022. Terveyden edistäminen tulevaisuudessa. Teoksessa Patja, K., Absetz, P. & Rautava, P. (toim.) Terveyden edistäminen. Tallinna: Kustannus Oy Duodecim.

Pekkanen, N., Saaristo V. & Ståhl, T. (2020). Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet, prosessit ja toimenpiteet kunnissa sekä maakunnissa. Viitattu 4.6.2023. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139293/URN_ISBN_978-952-343-476-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri 2014. Miten kunnassa toimivat tahot voivat tukea kunnan hyvinvointijohtamista ja kuntalaisten hyvinvoinnin edistymistä? Terveempi Pohjois-Suomi 2 – hanke 2014. SlidePlayer. Viitattu 5.6.2023. <https://player.slideplayer.fi/41/11363065/#>

Rousu, A., Markkula J. & Lahtinen, J. 2023. Ehkäisevä päihdetyö Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintoviraston toimialueen kunnissa vuonna 2023. Aluehallintovirastojen julkaisuja 183/2023.

Rytilä, M. 2011. Tietoperustainen johtaminen palvelutoiminnan suunnittelussa julkisella terveydenhuoltoalalla. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 81. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. Viitattu 7.4.2023. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61724/Rytil%C3%A4_Maari_DORIA.pdf?sequence=1

Saikkonen, P., Karvonen, S. & Kestilä, L. 2019. Katse kohti hyvinvointipolitiikan tulevaisuutta. Teoksessa Kestilä, L. & Karvonen, S. (toim.). Suomalaisten hyvinvointi 2018. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki: PunaMusta Oy.

Simonsen, N. 2013. Health promotion in local contexts and enabling factors : a study of primary healthcare personnel, local voluntary organizations and political decision makers. Viitattu 14.5.2023. Helsingin yliopisto.

Siurala, L. 2011. Moniammatillinen työ ja sen siirtyminen verkkonuorisotyöhön. Teoksessa Aaltonen, K. (toim.) Nuorten hyvinvointi ja monialainen yhteistyö. Tal- linna: AS Pakett.

Soikkeli, M. & Warsell, L. (toim.) 2013. Laatutähteä kiertämässä – Ehkäisevän päihdetyön laatukäsikirja. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301. Viitattu 4.6.2023. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Syväjärvi, A. & Leinonen, J. 2019. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen strate- giatyö vaatimatonta – osallisuutta ja yhteistyötä vahvistettava. Policy Brief. Promeq-hanke. Viitattu 1.5.2023. <https://research.ulapland.fi/fi/publications/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edist%C3%A4misen-strategiaty%C3%B6-vaati- matonta-o>

Syväjärvi, A. & Leinonen, J. 2020. Strategiatyöllä hyvinvointia? Strategiakäytän- töjen kehittyneisyys kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Hallinnon tutkimus 1/2020. Viitattu 15.7.2023. [https://journal.fi/hallinnontutkimus/arti- cle/download/98078/56026/167073](https://journal.fi/hallinnontutkimus/article/download/98078/56026/167073)

Terveydenhuoltolaki 30.12.2010/1326. Viitattu 4.6.2023. <https://fin- lex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>

THL 2019. Ehkäisevä päihdetyö kunnan strategiassa. 16.12.2019. Viitattu 9.5.2023. <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/ehkaiseva-paihde- tyo/ehkaisevan-paihdetyon-johtaminen/ehkaiseva-paihdetyo-kunnan-strategi- assa>

THL 2016. Yhteinen ote alkoholi-, huume- ja rahapelihaittojen sekä tupakoinnin vähentämiseen: ehkäisevän päihdetyön laki ja toimintaohjelma - tietoa kunta- päättäjille.2.painos. Viitattu 5.6.2023. <https://www.julkari.fi/handle/10024/129575>

Timperi, T. 2022. Sote-integraation edellyttämä monialainen yhteistyöosaami- nen. Selvityshenkilön raportti. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön raportteja ja muisti- oita 2022:22. Helsinki.

Tuomi, J. & Sarajärvi A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetel- miin. 4. uud. painos. Juva: Bookwell Oy.

Warpenius, K., Holmila, M., Karlsson, T. & Ranta, J. 2015. Ehkäisevä päihdetyö Suomessa 2025 – ennakointitutkimus. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Warpenius, K. & Markkula, J. 2020a. Ehkäisevän päihdetyön rakenteet kunnissa ovat vahvistuneet - tuloksia vuosien 2020 ja 2016 kuntakyselyistä. Viitattu 30.4.2023. <https://www.julkari.fi/handle/10024/140537>

Warpenius, K. & Markkula, J. 2020b. Ehkäisevän päihdetyön rakenteet ovat vahvistuneet kunnissa – työn laatu varmistettava. Viitattu 10.6.2023. <https://thl.fi/fi/-/ehkaisevan-paihde-tyon-rakenteet-ovat-vahvistuneet-kunnissa-tyon-laatu-varmistettava>

Vehkalahti, K. 2014. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Oy Finn Lectura Ab. Viitattu 5.5.2023. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/bc1c2c8a-0eb8-4881-ba8f-510ce386b810/content>

LIITTEET

Liite 1. Kypsyysanalyysi

Ehkäisevän päihdetyön tilanne kunnassanne

Kypsyysanalyysi - kysely

Vastaa jokaiseen kysymykseen yhdellä vaihtoehdolla. Jos vaihtoehto ei aivan täsmää tilanteeseenne, valitse kuntanne tilannetta lähinnä oleva vaihtoehto.

Taustatiedot

Kunta, jota edustat

Strateginen suuntautuminen

1 Onko kunnassanne määritetty ehkäisevän päihdetyön (ept) strategiset tavoitteet?

- a. Emme ole määrittäneet erityisiä tavoitteita
- b. Olemme luetelleet suuren joukon tavoitteita, mutta ne jäävät vielä irrallisen edistämisen toimenpiteistä
- c. Olemme tunnistaneet keskeiset haasteet ja laatineet niille tavoitteita ja toimenpiteitä
- d. Strategia määrittää meille polun - meillä on tietty strateginen tahtotila, johon määrätietoisesti pyrimme

Osallisuus ehkäisevän päihdetyön strategian laadinnassa

2 Ketkä laativat ehkäisevän päihdetyön sisällöt kunnan hyvinvointikertomukseen?

- a. Ehkäisevän päihdetyön sisältöjä ei ole kunnan hyvinvointikertomuksessa
- b. Ehkäisevän päihdetyön strategia laaditaan lähinnä yksittäisen tahon toimesta
- c. Laadimme strategian organisaatiomme johtoryhmässä muutaman henkilön kokoonpanolla
- d. Johtoryhmän lisäksi kaikki organisaatiomme toimialat ovat työssä mukana
- e. Edellisten lisäksi hyödynnämme laajasti sidosryhmiä mm. asukkaita, seurakuntia, järjestöjä, yrityksiä, luottamusjohtoa

Hyvinvointi

3 Mitkä hyvinvoinnin ulottuvuudet *) ovat kunnan ehkäisevän päihdetyön perustana?

- a. Ept-strategiatyömme pohjautuu lähinnä yhteen ulottuvuuteen, esim. ennaltaehkäisevien päihdepalvelujen saatavuus (ympäristöllinen)
- b. Ept-strategiatyömme pohjautuu kahteen elämänlaadun ulottuvuuteen, esim. eri ikäisten päihdevalistukseen (psykykinen ja sosiaalinen hyvinvointi)
- c. Strategiatyömme tavoitteet ja toimenpiteet kiinnittyvät pääasiassa kolmeen hyvinvoinnin ulottuvuuteen, esim. päihdekuntoutus (fyysinen, psykykinen, sosiaalinen)
- d. Hyvinvoinnin kaikki ulottuvuudet, esim. päihdehaittojen ehkäiseminen (fyysinen, psykykinen, sosiaalinen ja ympäristöllinen), näkyvät läpileikkaavina tavoitteissamme ja toimenpiteissämme

*) Hyvinvoinnin ulottuvuudet: Fyysinen, psykykinen, sosiaalinen, ympäristöllinen. Ympäristöllinen ulottuvuus: esim. turvallisuus, ympäristön terveellisyys, asuinalueiden olosuhteet, mahdollisuudet vapaa-ajan toimintaan, terveystalvelujen saatavuus

Yhteistyö ja kumppanuudet

4 Minkälaisia yhteistyökäytäntöjä ehkäisevän päihdetyön toteuttamisessa kunnassanne sovelletaan?

- a. Yhteistyökäytännöistä ei ole sovittu
- b. Kunnan jokainen toimiala vastaa itse omasta ehkäisevästä päihdetyöstä
- c. Kunnassa on sovittu yhteistyökäytännöistä ept-strategian toteuttamiseksi. (Esim. eri toimialat ja yhteistyökumppanit ovat tietoisia toistensa tekemästä ept-työstä ja yhteistyötä tehdään jossain määrin)
- d. Toteutamme kunnan ept-strategiaa tiiviissä yhteistyössä koko kunnan tai alueen sidosryhmien kanssa

Ehkäisevän päihdetyön eriarvoisuuden tunnistaminen

5 Missä määrin ehkäisevän päihdetyön strategiatyössä on kiinnitetty huomiota eriarvoisuuteen? *)

- a. Emme ole kiinnittäneet huomiota eriarvoisuuteen eikä se näy ept-strategiatyössämme
- b. Tunnistamme eriarvoisuuteen liittyviä haasteita, mutta ne näkyvät vain osittain strategisissa tavoitteissa ja edistämisen käytännöissä
- c. Tunnistamme eriarvoisuuteen liittyviä ongelmia ja pyrimme hakemaan niihin ratkaisua asettamalla tavoitteita ja toimenpiteitä
- d. Eriarvoisuuden vähentäminen on aukikirjoitettu ehkäisevän päihdetyön strategiaan ja se ohjaa vahvasti työtämme

*) Eriarvoisuus voi liittyä esim. sosiaaliseen tai taloudelliseen tilanteeseen, terveyteen, kouluttautumismahdollisuuksiin, kulttuuriin, uskontoon, ikään, sukupuoleen, ympäristötekijöihin jne.

Riskien ja riskiryhmien sekä muutosvalmiuden tunnistaminen

6 Kuinka hyvin päihteiden käytön riskit ja riskiryhmät on tunnistettu kunnassanne?

- a. Emme ole tehneet riskianalyysejä tai tunnistaneet riskiryhmiä
- b. Olemme tunnistaneet esim. yksilöiden taustaan ja elämäntilanteeseen liittyviä riskitekijöitä, mutta ne jäävät irralleen toimenpiteistä
- c. Olemme tunnistaneet keskeiset riskit ja riskiryhmät sekä laatineet niille tavoitteita ja toimenpiteitä
- d. Edellisten lisäksi yksilöön, ihmissuhteisiin, yhteisöön ja yhteiskuntaan liittyvät riskit, suojaavat tekijät ja kohderyhmien ominaisuudet (kehitysaste, muutosvalmius) on tunnistettu

Tavoitteiden täsmällisyys ja mitattavuus

7 Kuinka mitattavia ehkäisevälle päihdetyölle kunnassa asetetut tavoitteet ovat?

- a. Yleistä päämäärää ei ole täsmennetty tavoitteiksi. Tavoitteet eivät ole täsmällisiä eivätkä mitattavia.
- b. Tavoitteiden asettamisessa on osittain huomioitu kohderyhmä, tavoiteltava muutos ja aikataulu. Tavoitteet eivät ole kaikilta osin mitattavissa
- c. Tavoitteet ovat täsmällisiä (kohderyhmä, muutos, aikataulu). Tavoitteet eivät ole kaikilta osin mitattavissa
- d. Tavoitteet ovat täsmällisiä (kohderyhmä, muutos, aikataulu) ja tarkasti kirjattuja. Kaikki tavoitteet ovat mitattavissa

Tiedolla johtaminen

8 Pohjautuuko kunnassa tehtävä ehkäisevä päihdetyö tutkittuun tietoon*)? Mitaanko tehdyn ehkäisevän päihdetyön vaikuttavuutta kunnassanne?

- a. Tutkimustietoa ei ole hyödynnetty. Ehkäisevän päihdetyön strateginen suunnittelu perustuu ammatilliseen osaamiseen ja käytännön kokemustietoon. Toimenpiteiden vaikuttavuutta ei mitata kunnassamme.
 - b. Tutkimustietoa on osittain hyödynnetty. Ehkäisevän päihdetyön strateginen suunnittelu perustuu pääosin ammatilliseen osaamiseen ja käytännön kokemustietoon. Toimenpiteiden vaikuttavuutta ei systemaattisesti mitata kunnassamme.
 - c. Strategiset linjaukset pohjautuvat pääosin tutkimustietoon tai teoriaan käytännön vaikuttavuudesta. Lisäksi on kerätty kokemustietoa asiakkailta ja/tai asukkailta. Toimenpiteiden vaikuttavuutta ei systemaattisesti mitata kunnassamme.
 - d. Edellisten lisäksi ehkäisevän päihdetyön tietopohjasta on käyty yhteisöllistä keskustelua mm. päättäjien, asukkaiden, järjestöjen ja seurakunnan kesken. Toimenpiteiden vaikuttavuutta mitataan systemaattisesti.
- *) Tutkittu tieto, mm. vaikuttaviksi todetut menetelmät (esim. mini-interventio)

Ehkäisevän päihdetyön resurssit

9 Onko ehkäisevään päihdetyöhön kunnassanne riittävästi resursseja (aika, henkilökunta, raha, osaaminen)?

- a. Ehkäisevään päihdetyöhön ei ole kohdennettu taloudellisia resursseja tai niitä ei ole eritelty.
- b. Resursseja on kohdennettu satunnaisesti.
- c. Ehkäisevään päihdetyöhön on talousarviossa kohdennettu resurssia. Kaikki toimialat toteuttavat kunnan ept-strategiaa.
- d. Edellisten lisäksi ehkäisevän päihdetyön henkilöstöresurssi on tarpeenmukainen.

Ehkäisevän päihdetyön tavoitteiden seuranta arviointi ja raportointi

10 Kuinka hyvin kunta seuraa, arvioi ja raportoi tavoitteiden toteutumista?

- a. Tavoitteille ei ole tehty kirjallista suunnitelmaa. Tavoitteiden toteutumiseksi ei ole määritelty aikataulua. Tavoitteiden toteutumista ei seurata.
- b. Tavoitteiden arviointi ei perustu kirjalliseen suunnitelmaan. Tavoitteiden toteutumista on joiltakin osin arvioitu. Tuloksista ei ole raportoitu.
- c. Tavoitteiden toteutumisen seurantaan on laadittu arviointisuunnitelma, ongelmiin on reagoitu tarvittaessa. Tuloksista raportoidaan päättäjille.
- d. Tavoitteiden seuranta on systemaattista, tavoitteet ovat pääosin tai kokonaan saavutettu ja tuloksista raportoidaan laajasti (oma organisaatio, päättäjät, asukkaat, sidosryhmät.) (Koivusilta, K. 2023.)

Kysely Ehkäisevästä päihdetyöstä

Ehkäisevä päihdetyö on lakisäateistä (Laki Ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä 24.4.2025/523). Kunnassa monialainen työryhmä toimii kumppanina ehkäisevästä päihdetyöstä vastaavalle toimielimelle. Aluehallintouudistuksen myötä edustus tullaan saamaan tähän työryhmään myös hyvinvointialueelta.

On tärkeää selvittää kunnan monialaisen työryhmän tietämystä ja sitoutumista ehkäisevään päihdetyöhön sekä EPT-työn merkitystä ja vaikuttavuutta osana kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä.

Nuoriso- ja hyvinvointikoordinaattori Sari Sarkonen tekee opiskeluunsa liittyen opinnäyttyötä aiheesta Ehkäisevän päihdetyön tilannekuva Ikaalisissa ja opinnäytetyöhön liittyen Ikaalisten kaupungin Ehkäisevän päihdetyön työryhmän jäsenille on tarkoitus teettää ko. kysely.

Kyselyssä on 10 kysymystä ja sen vastaaminen vie noin 5-10 minuuttia. Kysely toteutetaan mahdollisimman autenttisessa tilanteessa eli kuluvan vuoden ensimmäisessä Ehkäisevän päihdetyön työryhmän kokouksen alussa. Työryhmän jäsenet saavat kokouksen alussa sähköpostiinsa linkin, johon kokouksen alussa vastaavat. Jos joku työryhmän jäsenistä on poissa tai etäyhteydellä Teams:ssä, pyritään linkin lähettäminen ja vastaaminen toteuttamaan kokouksen aikana.

Kysely kohdennetaan kuntaan jääneisiin työryhmäläisiin (pl. Pirhaan siirtyneet työntekijät).

Kyselyn tarkoituksena

- **on auttaa ehkäisevän päihdetyön koordinoinnista vastaavan toimielimen, hyvinvointikoordinaattorin sekä ehkäisevän päihdetyön monialaisen työryhmän arvioimaan ja kehittämään kunnan ehkäisevän päihdetyön tilannetta.**


Kysely suoritetaan anonyymisti Google Forms-kyselyllä, sähköpostiin lähetettävän linkin kautta. Tietoja käsitellään luottamuksellisesti eikä niitä anneta tutkimuksen ulkopuolisille henkilöille.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista.

* Pakollinen

1. Miten kauan olet työskennellyt Ikaalisten kaupungilla työssäsi (yhteys EPT-työhön) * 

- alle 1 vuotta
- 1-3 vuotta
- yli 3 vuotta

2. Oletko lukenut kaupunginvaltuuston hyväksymän Ehkäisevän päihdetyön suunnitelman (Ikaalisten kaupunki) 2021- 2025 vuosille kokonaisuudessaan? * 

- kyllä
- en
- Luin vain omaa työaluettani koskevan osuuden

2(4)

3. Miten arvioisit tietämyksesi sen sisällöstä? (1= ei aavistustakaan - 10 = erittäin tietoinen)

*

 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

4. Minkälaiset odotukset sinulla on työryhmän jäsenenä EPT-suunnitelman vuosiarvioinnin alkaessa?

*

- Erittäin kiinnostunut
- Jokseenkin kiinnostunut
- Osallistun työryhmään määrättyinä
- En koe osallistumistani lainkaan tärkeäksi

5. Minkä ehkäisevän päihdetyön lainmukaisen tehtäväalueen koet tärkeimmäksi? *

- rahapelaaminen
- huumeet
- alkoholi
- tupakka
- en mitään em. asioista

3(4)

6. Minkä koet tärkeimmäksi ehkäisevässä päihdetyössä? Valitse kolme mielestäsi tärkeintä asiaa *



Valitse 3 vaihtoehtoa.

- paikallinen alkoholi-, tupakka- ja rahapelipolitiikan toteuttaminen suunnitellusti ja laajassa yhteistyössä
- päihteiden käytön ja haittojen seuranta
- tieteelliset näytöt
- hyvät käytännöt
- ehkäisevän päihdetyön rakenteet kunnossa
- haitoista viestiminen
- riskikäyttö ja haittojen tunnistaminen ja tukeminen varhaisessa vaiheessa
- haittojen ehkäisyyn panostaminen lähiyhteisöissä
- ammattilaisilla on riittävästi ehkäisevän päihdetyön osaamista
- aluehallinnolta saadaan tukea ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen
- Muu

7. Minkälaisen merkityksen koet olevan ennalta ehkäisevällä päihdetyöllä omassa työssäsi? (1= ei mitään merkitystä - 10= erittäin merkityksellinen)



1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

8. Miten koet ehkäisevän päihdetyön näkyvyyden eri hallinnonalojen ja eri toimijoiden (esim. 3-sektori) työssä Ikaalisissa? (1= en ole tietoinen, että missään kaupungin hallinnonalalla tai muiden toimijoiden toimesta tehtäisiin ehkäisevää päihdetyötä Ikaalisissa - 10= erittäin laajaa ja näkyvää työtä)



1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

4(4)

9. Miten koet ehkäisevän päihdetyön linkittymisen vuosittaiseen talouden ja hallinnon suunnitteluun ja toteutukseen? Kysymys kohdennettu Ikaalisten kaupungin työntekijöille. (1= ei ole tietoa mihin ehkäisevän päihdetyön suunnitelma liittyy, enkä ole huomionut sen käyttöä talouden ja hallinnon suunnittelussa ja toteutuksessa - 10= selkeä yhteys vuosittaisiin talous- ja toimintasuunnitelmiin ja huomion näissä ehkäisevän päihdetyön toimet

*

10. Minkälaisena näet ennaltaehkäisevän päihdetyön vaikuttavuuden tulevaisuudessa? (1= ei mitään merkitystä ja vaikuttavuutta - 10 = erittäin vaikuttavaa ja merkityksellistä) *

Liite 3. Vuosikello

1(1)

Vuosikello – Ehkäisevä päihdetyö Ikaalinen

